

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

רביעאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת צו

ירושלים עיה"ק תובכ"א

תשפ"ב לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתנו שטוחה לפני המעיינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת צו

מפתח העניינים

ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס / כשעם ישראל מפוזר בין האומות הוא בסכנה ללמוד מומעשיהם / השמירה התמידית של הקב"ה על עם ישראל / עלייתם של ישראל תהיה באמצעות התורה ובאמצעות היסורים / לעתיד לבוא יבוא עת נקם ושילם לאומות העולם / זכות עקידת יצחק / כל אחד מישראל שנהרג בידי האומות נחשב שמת על קידוש השם / טעם למה חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע / הארת נס פורים שהיה בזמנו חוזר וניעור בכל שנה ושנה / יום פורים הוא יום מחילת עוונות בכח התורה שבו / על ידי עסק התורה ביום הפורים נגאל גאולת עולמים

מפתח חידושי תורה

- א. בענין זבח האמור בתורה אם הכוונה לקרבן שלמים..... כ
ב. בענין הקרבת קרבן עולה עם אמירת פסוקי פרשת העולה..... כב

מפתח מערכות

- בענין איסור סחורה בדברים האסורים באכילה..... כה

מפתח חידושי סוגיות

- בענין אינו עושה מעשה עמך בעובר על איסורים דרבנן..... מד

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמועון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת
מרדכי בן מורווריד אסנת
מיכל בת אסתר
אל נא רפא נא להם

ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס

בעזרת ה' יתברך, נראה לעיין ולהתבונן בעניני הפרשה ובעניני הזמן.

פרשת השבוע, פרשת צו, פותחת בעניני קרבן עולה. וידבר ה' אל משה לאמר. צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר ואש המזבח תוקד בו. ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה על המזבח ושמו אצל המזבח. וכאן יש מצוה נוספת של תרומת הדשן, ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה אל מקום טהור. והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה ובער עליה הכהן עצים בבוקר ובערך עליה העולה והקטיר עליה חלבי השלמים. אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה.

זו היא פרשת עולה, ודיני עולה ידועים ומפורסמים. העולה מיוחדת בכך שבעוד שאר הקרבנות יש בהם שתי אכילות, אכילת מזבח ואכילת בעלים או כהן, העולה היא קרבן כליל ועולה כולה על המזבח. קרבן חטאת למשל, מקריבים את האימורים והחלבים שלו על גבי המזבח, והבשר נאכל לכהנים. בקרבן שלמים נאכל הבשר לבעלים, אבל העולה היא מיוחדת במינה שכולה כליל, והן החלבים והן הבשר, הכל מוקטר ונשרף על גבי המזבח.

ולכן מביא רש"י בשם רבותינו, 'צו את אהרן', ופירש אונקלוס 'ופקיד אהרן ובנוהו', מדוע ולמה התורה נותנת כאן ציווי יותר משאר כל הקרבנות, שבהם לא נאמר לשון זה של 'צו את אהרן'?! - מפרש רש"י, 'אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות. אמר רבי שמעון ב"ר עזריה **צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס.** במקום שיש חסרון כיס צריך לזרז יותר על הענין, ובעולה יש חסרון כיס לכהן יותר משאר הקרבנות כי בכל הקרבנות הוא מקבל חלק כמו שהזכרנו, חזה ושוק ועוד, אבל בעולה הרי אינו מקבל כלום ממנה לבד מעור הבחמה, ולכן דווקא כאן נאמר 'צו את אהרן', לשון זירוז, לזרז את הכהנים שיקפידו על עשיית העולה כהוגן.

כשעם ישראל מפוזר בין האומות הוא בסכנה ללמוד ממעשיהם

זהו פשט המקרא, אבל נראה את דבריו הנוראים של רבינו האור החיים הקדוש, איך שמפרש את הפסוקים האלו של קרבן עולה.

ובדרך רמז, אומר האור החיים, תרמוז כל הפרשה על הגלות האחרונה שאנחנו נמצאים בה, לנחמנו מעצבון נפשנו. עם כל אריכות הגלות ותוקפה, נכנס בכל אחד ואחד כאב וצער נורא, כי כל איש ישראל מאנה הנחם נפשו בראותו אורך הגלות. אנחנו נמצאים כבר בגלות לא שנה ולא שנתים, לא עשר שנים ולא מאה, אלא אנחנו בגלות השחורה הזו כמעט

אלפים שנה. אומר האור החיים, בוא ונראה הגלות הזו למי דומה. הרי היתה לנו גלות מצרים וגלות בבל, הבה ונבחן לאיזו גלות דומה הגלות שלנו.

לגלות מצרים!? היא לא היתה אלא ארבע מאות שנה כמו שאמר הקב"ה לאברהם אבינו. גלות בבל כמה היתה? - שבעים שנה, כאשר ממש בסיום השבעים שנה הללו היה המעשה והנס של פורים, בשנת ג' אלפים שנת ת"ד. שני הגלויות האלו יחד עולות למספר ארבע מאות ושבעים שנה. והיום, צועק האור החיים הקדוש, אלף שש מאות שבעים ושנים שנה, וזה היה בזמן שכתב את החיבור שלו, והיום אנחנו כבר אלף תשע מאות שלשים ויותר שנים של גלות שחורה ומרה.

ולא הגלות בלבד, שהיא עצמה צרה צרורה, כי כשעם ישראל מפורדים ומפורדים בכל קצוות הארץ בין אומות העולם הם מושפעים מהם, כי אמנם עם ישראל הוא כמו שאומרת הגמרא (סנהדרין מד). 'אסא דקא' ביני חילפא, אסא שמיה ואסא קרו ליה', עם ישראל הוא כמו הדם העומד בין הקוצים, ולעולם שמו לא מתבטל ונשאר הדם, ולכן עם ישראל נשאר עם ישראל בכל מצב, אבל עדיין הוא מושפע מאומות העולם. הפסוק אומר (דברים כו, ו) 'וירעו אותנו המצרים' ואמרו המפרשים, וירעו לנו' לא נאמר כאן אלא 'וירעו אותנו', כי המצרים עשו אותנו עצמנו רעים. כשישראל היו בלועים בקרב מצרים, בהכרח שהם היו לומדים מהם וממעשיהם.

השמירה התמידית של הקב"ה על עם ישראל

לכן עצם הפיזור והריחוק שגלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו, זה עצמו צרה גדולה. אבל מוסיף האור החיים, לא זו בלבד שגלינו בגלות השחורה הזו שלא הניחה לנו כל מדה טובה, אלא עיניו מהאומות כי הגויים בבני ישראל יעבדו. אנחנו נמצאים בין האומות שכל מגמתם היא להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים ביום אחד, ואמנם בוודאי שזה לא יעלה בידם, וכמו שאמרו רבותינו במדרש דברים נוראים (אסתר רבה ז, ט), שבשעה שהמן הרשע צורר כל היהודים הוציא תחת ידו את האגרות החתומות ונתן את עם ישראל להפקר ולהרג לשנה הבאה, וכבר נשלחו כל האגרות האלו בכל מדינות מלכותו של אחשורוש הרשע, אמר לו הקב"ה, רשע שכמותך, מה אתה חושב?! שתוכל להשמיד את העם היקר והאהוב שלי?! את הבנים שלי, 'בני בכורי ישראל'?! הלא אף אני רציתי ולא עלתה בידך, וכי אתה תצליח?! **מתי** רצה הקב"ה?! בזמן שעשו בני ישראל את העגל במדבר, והיה אז חרון אף גדול עליהם. הקב"ה ראה איך כלל ישראל מחליפים אלהים חיים בתבנית שור אוכל עשב, והיה עליהם בשמים קצף גדול, ואמר הקב"ה למשה רבינו 'ועתה הניחה לי ואכלה אותם כרגע'. אבל משה רבינו עמד בפרץ להשיב חמתו מהשחית, ואכן הקב"ה התפייס, התבטלה הגזירה וקבלנו את המשכן להשראת השכינה.

הוא שאמר הקב"ה להמן הרשע, 'אני רציתי ולא עלתה ביד, וכי אתה המן הרשע תצליח?!' פשיטא שלא. משל למה הדבר דומה, אומרים רבותינו, לעורב שבנה את הקן שלו על שפת הים. למה דווקא שם?! אולי כדי שיהיה לו נוף, מים ושמים... והנה, אחרי שבנה את הקן שלו, הגיע גל גדול מן הים ושטף את כל הקן שלו והחריב אותו. כעס העורב הזה ואמר, 'חי ראשי וחי זנבי, אני נשבע שאני אייבש את הים הזה!'! שאלו אותו, 'איך תעשה את זה?!' אמר העורב, 'מה הבעיה?! אתם רואים שיש לי מקור, נכון?! במקור הזה אני אקח חול משפת הים ואשפוך אותו לתוך הים, וכך אייבש את הים הזה ואעשה בו נקמה'.

אמרו לו לעורב הזה, 'ביש גדא, טמיע מזלא, סוף סוף במה את יכול', אתה שמוזלך שוקע, אתה רוצה לייבש את הים?! הרי אלו חלומות שווא. אמר לו הקב"ה להמן, 'ביש גדא טמיע מזלא', וכי אתה רוצה להשמיד את העם שלי?! אדרבה ואדרבה, 'חיך רישך מתורם חלף רישיהון', אתה תהיה חליפתם של כלל ישראל ותמות תחתם, וכמו שאמרו בגמרא (מגילה טז), תנא, 'אשר הכין לו - לו הכין'. העץ הזה שהכין המן למרדכי, התאים לו במדויק.

למדנו, שזה ברור ופשוט שההשגחה העליונה חופפת על עם ישראל, והקב"ה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. אבל למרות זאת, 'הגוים בבני ישראל יעבודו', כמו שאומר האור החיים. אמנם להשמיד אותנו אינם יכולים, אבל יש צרות ויש רדיפות, והם פוגעים בנו בכל מה שיכולים.

עלייתם של ישראל תהיה באמצעות התורה ובאמצעות היסורים

וכש'אדם רואה איך שכבר קרוב לאלפים שנה אנחנו נמצאים בגלות המרה הזו, נכנס בלבו עצבון נפש, כמו שאומר האור החיים. ובא הצופה ומביט עד סוף כל הדורות קורא הדורות מראש, בורא עולם יודע מזה, ובא והודיע למשה רבינו לזרז את ישראל ובראשם בני התורה, שפתי כהן אשר תורה יבקשו מפיהם, אהרן ובניו, שכן זהו התפקיד של הכהנים, להדריך וללמד ולהורות דעה את עם ישראל, כנאמר (מלאכי ב, ז) 'כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו', להודיע לדורות, כבר מאז הודיע ולימד אותנו הקב"ה את הידיעה הזו, ש'זאת תורת העולה', אמר 'זאת' למעט כל העליות שאין כמות. דווקא היא עולה, ולא אחרות. ומי היא ה'עולה' המיוחדת הזאת? - היא העולה כבר דכתיב מי זאת עולה מן המדבר, אלו הם כלל ישראל, שיתעלו עוד למעלה למעלה, וכמו שיתבאר.

'היא העולה על מוקדה על המזבח', פירוש, הם שני פרטים שאנחנו בהם כלל ישראל מיוחדים בהם, הראשון שאנחנו בני תורה מה שאין בכל האומות. בכל האומות אין מושג כזה, זהו דבר המיוחד לכלל ישראל וזהו השבח היותר גדול שיכול להיות - 'בן תורה'. לא אומרים 'בעל תורה' אלא 'בן תורה'. מדוע ולמה?! כיון שכל עניני הבעלות יכולים להסתיים מתי

שהוא. למשל, אחד שהוא בעל חנות, יכול להיות שביום מן הימים הוא ימכור את החנות ואז הוא אינו עוד בעל החנות. גם בעל אשה, יכול להפרד ממנה, וכן כל שאר הבעלויות יכולים להפסק. אבל בן, לעולם נשאר הבן של אביו מולידו, יהיה מה שיהיה. זהו ה'בן תורה', מי שמחובר לתורה הקדושה ואין לו שום מציאות של ניתוק מאביו מולידו. וזהו דבר שקיים רק אצל ישראל, שהרי הגויים אין להם חלק בתורה וגוי שעסק בתורה חייב מיתה (סנהדרין נט.).

שנית, אנחנו מיוסרים בגלות, ביסורים ובדלות, ובכל הצרות שעוברות עלינו במשך הגלות הזאת. ואמר כנגד התורה 'על מוקדה' שנמשלה התורה לאש, כמו שנאמר (ירמיה כג, כט) 'הלא כה דברי כאש', ואמרו רבותינו (ברכות כב.) על המקרא הזה, שנמשלו דברי תורה לאש. וכן אמרו רבותינו (תענית ד.) צורבא מרבנן דרתח אורייתא מרתחא ליה. וכנגד הגלות והמסתעף מן הגלות, אמר 'על המזבח' כי היסורים שבית ישראל סובל ועובר במשך כל הדורות כולם מתייחס להם שם 'מזבח'. מדוע?! כי כמו שהמזבח הוא מקום הכפרה, שעליו קרבים הקרבנות שבאים לכפר ולמחול לאדם על העוונות, כך גם היסורים האלו באים לכפר עוונותיהן של ישראל.

ובא הכתוב ללמדנו, כאן בפסוק הזה, שבו התורה מדברת 'על מוקדה' על התורה ו'על המזבח' על היסורים שכלל ישראל סובל, כי באמצעות שני הדברים תהיה עלייתנו מיועדת בהפלגות המעולות משונות לשבח שבחים אשר לא היה ולא יהיה. אנחנו הלא מצפים בכל רגע ורגע לגאולה המעודתת, וכשהיא תגיע היא תהיה 'בהפלגות מעולות' כמו שאומר האור החיים, באופן נעלה ונשגב מאד מאד אשר לא היה ולא יהיה כדוגמת הגאולה האחרונה. וזהו שאומר הפסוק 'זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה על המזבח' באמצעות התורה והיסורים שאנחנו עוברים בגלות, באמצעות אלו עוד מעט יהיה עילוי נורא המשונה לשבח שבחים אשר לא היה ולא יהיה.

לעתיד לבוא יבוא עת נקם ושיעם לאומות העולם

ואמר, עד מתי תמשך התקופה הזו של החושך והמרירות, הגלות האיומה הזו?! כל הלילה, הוא זמן הגלות הנמשל ללילה כמו שאמר הפסוק (ישעיה כא) 'שומר מה מלילה', ודרשו רבותינו על הפסוק שבספר רות 'ליני פה הלילה' שהוא הולך על זמן הגלות. עד הבוקר, שהוא זמן שיריק עלינו כבודו, ואז הקב"ה יגלה עלינו ויגאל אותנו מהגלות השחורה. והזמן הזה הוא הזמן שלנו, שהרי יומו של הקב"ה הוא אלף שנה, וכאן האור החיים ממשיך מחשב שאנחנו נמצאים בזמן הגאולה, וכבר מגיעה לנו גאולה.

ואמר, וכאן כתובה הנחמה, 'אש המזבח תוקד בו', יודיע הכתוב הקב"ה ציווה למשה רבינו שיאמר לבני ישראל את הפרשה הזו, פרשת עולה, להודיע לנו כי באור הבוקר,

כשתסתיים התקופה הזו של הגלות השחורה כלילה, יעשן אף ה' ואש מפיו תאכל על אשר ענונו בני עוולה ויסורנו ביסורי נקמה. העולם אינו הפקר, יש דין ויש דיין. בורא עולם, הוא ולא אחר הוא ולא שליח הוא ולא מלאך, הוא בעצמו 'אש מפיו תאכל על אשר ענונו בני עוולה', ובפרט בני המערב הפנימי, היכן שישב האור החיים הקדוש בצפון אפריקה בארצות מרוקו, ששם היו רדיפות איזמות ונוראות, ומי שרואה בספר 'נר המערב' אלו צרות ואלו יסורים עברו בגולה המפוארת הזו, בני מרוקו, מזדעזע. גם בתשעה באב אי אפשר לקרוא את הספר הזה, שקורע את הלב למקרא הסבל הרב שעבר על ראשם עד הזמן האחרון, אין לך כוס מר שלא הטעימונו תמיד. ולא רק שם, אלא בכל הגלויות כולם, ובפרט בגלות הזו של בני ישמעאל. אומר האור החיים, 'אז יעשן אף ה' ואש מפיו תאכל' על כל הסבל הזה שהם ציערו אותנו.

והוא אמרו 'אש המזבח' בחינת היסורים של אומות העולם שלא ריחם לבם לאשר הכה ה' זה ימים והשפיל גאון יעקב. אש המזבח תוקד בו כי הוא המקנא ולובש קנאה, 'פורח דרכתי לבדי', כמו שאומר הנביא (ישעיה סג, ג), ועתיד ה' להנקם מכל האויבים שלנו. ובסוף ספר ירמיה (פרק מ"ו ואילך), הנביא ירמיהו מתנבא על המפלה שעתידה להיות לאומות העולם מצרים מואב פלישתים וכו', ומי שלומד שם רואה איך שאפילו ירמיהו עצמו נבהל כשהוא צופה ומתנבא בחזון הנבואה על הנקמה של ה' יתברך מהאויבים, כשהוא רואה את הציור הזה של 'אז יעשן אף ה' ואש מפיו תאכל', וירמיהו הנביא ע"ה מצטער (שם מ"ח ל"א ול"ו ועוד). למה?! כיון שהנביא הוא טוב ורחמן, כמו שאנחנו אומרים 'הבוחר בנביאים טובים', ולכן אפילו כשהוא מתנבא על הפורענות של אומות העולם, מכל מקום כשהוא רואה מה שעתיד להיות עמם הוא אומר 'אללי' 'אללי'.

זהו 'אש המזבח תוקד בו'. 'אל נקמות ה' אל נקמות הופיע', העולם אינו הפקר, וכל מה שהם מעוללים לנו הכל כתוב והכל רשום, והכל יבוא בחשבון. וזהו מה שדורש האור החיים הקדוש, אכן אנחנו עכשיו עדיין בגלות החשוכה הזו 'כל הלילה', אבל אחר כך כשיבוא הבוקר, 'אש המזבח תוקד בו' ויבוא זמן הפרעון שבו ישלם בורא עולם לכל שונאי ישראל כגמולם.

זכות עקידת יצחק

עוד מוסיף האור החיים, ואמר 'אש המזבח' לרמוז לבחינת עקידת יצחק. השל"ה ובנו מביאים דברים נשגבים מדברי הזהר הקדוש על גודל מעלת עקידת יצחק, ולא על חנם תקנו רבותינו מסדרי התפילה, שהתפילה תתחיל בין ביום חול ובין בשבת וימים טובים בפרשת העקידה. מדוע?! הפשט הפשוט, בהיות והתפילה היא במקום קרבן, באו ללמד אותנו איך צריך למסור נפש על כבוד ה' יתברך בעבודה הזו, כמו שראינו איך שאברהם אבינו ויצחק

בנו הלכו יחד בשמחה למסור את הנפש בהקרבת הנפש. אבל יש כאן עוד ענין, לעורר את הזכות של אברהם ויצחק.

רש"י בחומש (בראשית כ"ו ו') מביא מדברי רבותינו על הפסוק 'ויקח את המאכלת', למה נקרא שמה מאכלת?! שבזכותה ישראל אוכלין. העקידה היתה בשנת ב' אלפים פ"ה, לפני למעלה משלושת אלפים שנה, ועד היום כל בית ישראל בכל מקום שהם אוכלים ומתפרנסים בזכות הנסיון הנורא הזה שעמדו בו אברהם ויצחק. והשל"ה הקדוש מביא שהאמירה הזו של עקידת יצחק מעוררת את כוחו של מלך המשיח, ואפילו יש בכחה להביא לכך שמשח בן יוסף ינצל. ולכן כשאדם אומר את 'פרשת העקידה' בבוקר עליו לומר את זה בהתבוננות ובהתלהבות.

הוא שאומר כאן האור החיים הקדוש, 'ואש המזבח' בא לרמוז את הענין הזה של עקידת יצחק, שיתעוררו הדינים ויתגברו, יצחק הוא מדת הגבורה, על שונאי ישראל, ונקרא זה 'ואש המזבח' כי 'באש ה' נשפט' (ישעיה סו).

כל אחד מישראל שנחרג בידי האומות נחשב שמת על קידוש השם

ואחר כך ממשיך הפסוק ואומר 'ולבש הכהן מדרו בד'. הכהן ענינו חסד, וכאן כשאומר הפסוק 'ולבש הכהן מדרו בד' רוצה לומר מדת החסד והרחמים, שגם החסדים יסכימו לנקום גם באומות העולם. אפילו על פי מדת החסד תגיע נקמה לשונאי ישראל. ואמרו 'מדרו בד', על דרך מאמרים ז"ל כי כל נפש שהרגו אומות העולם מישראל על קידוש שמו יתברך, הלא למה אומות העולם הורגים את ישראל?! הפסוק אומר בשירת הים 'תהרוס קמ"ך', ומביא רש"י, מהו 'תהרוס קמ"ך'?! וכי יש מישהו בנבראים שיכול לקום על הבורא?! יש מישהו שיכול לעמוד כנגד מלך מלכי המלכים הקב"ה?! אלא, מפרש רש"י בשם המדרש, מי הם הקמים עליך?! - אלו הקמים על ישראל. כלומר, אומות העולם באמת היו רוצים ומעוניינים להלחם עם הקב"ה ית"ש, אבל מכיון שהם לא יכולים לעמוד למלחמה מולו, הם באים ונלחמים עם העם של הקב"ה.

עם ישראל נבחר להיות עם סגולה, העם היחידי של הבורא יתברך, ואנחנו שממליכים את הקב"ה עלינו, אנחנו אלו שמבליטים את המלוכה של ה' בעולמו שהרי 'אין מלך בלא עם', ואנחנו הנציגים של הקב"ה בעולם. ואם הגויים מצליחים ח"ו לאבד את העם, הרי בזה הם מפקיעים את המלכות של המלך, כיון שאם אין למלך עם על מי הוא מולד?! וזה מה שהאומות רוצים לעשות, 'תהרוס קמ"ך', הם רוצים להלחם במלכות ה' יתברך, ואיך הם עושים את זה?! - קמים על ישראל.

לכן, כל פעם כשאומות העולם הורגים נפש מישראל, הרי זה נחשב שהם באו להלחם בהקב"ה כיון שזו המטרה האמיתית שלהם וזו הסיבה שהם נלחמים תמיד בכלל ישראל, ואם כן כל אחד שנהרג מישראל הרי זה נחשב שמת על קידוש ה' יתברך, והקב"ה רושם מדמו של אותו אחד שנהרג על קדושת שמו יתברך, את צורת הנהרג באותו מלבוש שכביכול הקב"ה לובש, 'פורפרא דליה', ואותו ילבש הקב"ה באותו יום נקם בלבו. [וכתב בספר דעת זקנים מרבותינו בעלי התוספות על התורה (דברים ל"ב מ"ג): "הרנינו גוים עמו", אז ישבחו האומות לישראל שהם עמו של הקב"ה ויאמרו אשרי העם שככה לו שהקב"ה נפרע מצריהם, כדמפרש ואזיל "כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו", שישפך דמם כמו ששפכו דמם של ישראל, וזהו שאמר הכתוב "ידין בגוים מלא גויות", שעתיד הקב"ה שיאמר לאומות למה שפכתם דמן של ישראל והם ירצו לכפור שלא עשו כך, והקב"ה מראה להם מלבושיו שהוא מלא גויות, פירוש, גופי הקדושים, ולא יוכלו לכפור, ואז ידין לכל אחד כדין שעשה לישראל, וזהו שייסד הפייט התאזר בקדושים וכן בעקידה אל דמי לדמי גם בפורפרא מלא גויות, עכ"ל. ועיין שם בספר שפתי כהן (פסוק ל"ה), ע"ש]. וזהו שאומר הפסוק 'מדו בד', כשיבוא יום הנקם המעותד הקב"ה ילבש את הבגד הזה שמצוייר בו צורה של כל אחד שנהרג מבני ישראל על קידוש ה', והוא אמרו 'מדו בד', אשר בו אותם שהם בד, שהם ישראל ענקראים בדד, כמו שכתוב 'עם לבדד ישכון'. וגם, מוסיף האור החיים, ירמוז פירוש המילה 'בד' ללשון אחדות, שהם מאוחדים שהם נהרגים על אשר לא יחפצו לשתף שם שמם ודבר אחר, אלא מייחדים שמו יתברך, ואומרים בכל יום שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ומוסרים נפש על זה.

ואומרו 'מכנסי בד' ירמוז, ואלו ממש כמו דברי נבואה, למה שהרגו אומות העולם מהאנשים הנגשים אל ה' המכניסים אמונת ה' ואחדותו בלב ישראל, והם הם יקירי אל עליון אשר אין דבר מפסיק בינו לבינם, ולכן כתוב 'מכנסי בד ילבש על בשרו', פירוש, בלי שום חציצה, כמו שדורשת הגמרא במסכת זבחים (ט). שאסור שיהיה שום חציצה בין הבגד של הכהן לבין בשרו, והגמרא דנה שיתכן ואפילו אוויר חוצץ, וצריך שיהיה הבגד תפור עליו היטב היטב שלא יהיה אפילו אוויר המפסיק בינו לבין הבגד. אומר האור החיים הקדוש, אותם אלו שעוסקים בתורה ומכניסים אמונת ה' ואחדותו בלב ישראל הם 'יקירי אל עליון' שאין חציצה בינם לבין הקב"ה, ולכן אמר 'ומכנסי בד על בשרו', שלא תהיה חציצה אלא הם דבוקים בחי העולמים, ולצד מה שעשו לצדיקים הללו אומות העולם, ששפכו את דמם במשך כל הלילה משך כל הגלות הארוכה הזו, יחתם גזר דין לאותה אומה רשעה.

ואמר והרים את הדשן, כנגד מה שהרעו אותנו, שסבלנו ביסורים ועינויים רבים, ואם תבוא ותעשה חשבון, אומר האור החיים, תראה שהסבל המר הזה שהוא מנת חלקנו הוא יותר מגלות מצרים, והם גלות הישמעאלים, אשרי מי שלא ראם שמשעבדים וממזרים חיי

ישראל, כל הזמן מסבים לנו צרות סבל ויסורים, וכמו שאנחנו רואים בעליל בזמנינו, על זה אמר הפסוק שהנה, יבוא היום בו 'אש המזבח תוקד בו', יבוא להם עת נקם ושלום.

טעם למה חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע

אלו הם דברי האור החיים הקדוש, והדברים האלו הם דברים נוראים, ובפרט בימים האלו, ימי פורים, שנקבעו לימי גאולה, וסומכין גאולה לגאולה, כמו שאמרה הגמרא (מגילה ז:). וצריכים אנחנו לדעת מה מוטל עלינו לעשות ביום הגדול הזה שאין לו חבר ורע.

מגין לנו שאין לו חבר ורע! מפני שכל רבותינו המפרשים עמדו על שאלה נכונה. אמרו רבותינו (מגילה ז:): 'חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע'. ולכאורה זהו פלא גדול, ואיפה הצטוונו כדבר הזה שאדם ישתה ויתבשם! ואדרבה, כל התורה כולה מדברת נגד הדבר הזה, הן בפסוקים בספר משלי, כמו (שם כ' א') "לץ היין הומה שכר וכל שוגה בו לא יחכם", ושם (כ"ג ז' ו') ועוד, והן בדברי רבותינו שאמרו (ברכות כט:): 'לא תרוי ולא תחטי', אל תשתה יין כדי שלא תבוא לידי חטא וכעס, ואיך זה שכאן פתאום יש כאן הלכה, לפי פשוטו, שצריכים לשתות!?

ואמרו בשם הגאון בעל חידושי הרי"ם דבר נפלא. הוא ביאר, אתה יודע למה הצטוונו לשתות ביום הזה! - מפני שיום פורים מעלתו ועוצמתו כל כך גדולה ועצומה, עד שאמרו רבותינו שפורים ויום הכפורים לעולם יהיו קיימים (עיין ירושלמי תענית פ"ב ה"ב, ומהרש"א מגילה ז' א' ועוד). כלומר, הגם שכל המועדים כולם כמו פסח וסוכות גם כן בוודאי לא יתבטלו, מכל מקום המועדים האלו של פורים ויום הכפורים תהיה מעלתם יתירה מן הכל.

ופורים ויום הכפורים שייכים זה לזה, שהרי הביאו בשם הגר"א שאמר, יום הכפורים הוא יום שבו ישראל הם כמלאכי השרת ולא אוכלים ולא שותים, נמצאים כל היום בבית הכנסת, עושים תשובה ומתפללים לפני ה' יתברך שימחול להם את עוונותיהם. והכל טוב ויפה, אבל הלא יום הכפורים הוא יום טוב, והיכן נמצאת הסעודה שלו!?! הרי בכל יום טוב יש מצוה לעשות סעודה ולאכול! אמר הגר"א, פורים הוא יום ההשלמה של יום הכיפורים, והחיוב הזה של משתה וסעודה שיש בפורים, הוא המשלים והוא העומד במקום סעודת יום הכפורים. (עיין פחד יצחק מאמרי יום הכיפורים מאמר כ"ד ועוד).

א. ובפרט אנחנו, בני ירושלים, שיש לנו ייחוס מיוחד והשנה הזו יהיה לנו פורים משך שלשה ימים, והפעם הבאה שיהיה פורים משולש יהיה רק בשנת תשפ"א, בעוד שלש עשרה שנה - בוודאי צריכים אנחנו לדעת לנצל את הימים האלו.

וזהו שאמרו רבותינו בתיקוני זהר (נו): ש'יום כפורים כפורים', מפני שפורים ויום הכפורים ענין אחד יש בהם, וכמו שנבאר את זה ביתר עומק בהמשך. ונמצא אם כן שפורים מעלתו עצומה ורבה למעלה מכל המועדים, עד כדי כך שאמרו רבותינו (ירושלמי מגילה פ"א ה"ד) 'כל הפושט יד נותנים לו', וביארו המפרשים שאין הכוונה רק לכך שכל יהודי שפושט יד ומבקש צדקה בפורים צריכים לתת לו ואין בודקין אחריו, אלא כך הוא גם כלפי שמיא, שכל מי שפושט יד לפני בורא עולם ומבקש ממנו, נותנים לו, כיון שגם בשמים מקיימים את פסקי השלחן ערוך.

אם כך, אמר בעל החידושי הרי"ם, נוכל להבין למה יש את ההלכה הזו שצריכים לשתות בפורים. מדוע? - משל למה הדבר דומה, אמר החידושי הרי"ם, לאחד שעזר למלך עזרה גדולה, והמלך ברוב שמחתו ואהבתו לאותו אחד קרא לו ואמר לו, 'תשמע ידידי, העזרה שהגשתי לי היתה נחוצה לי עד מאד והועלת לי הרבה, ואשר על כן החלטתי לתת לך מתנה נפלאה, שתוכל ביום פלוני להכנס לבית גנזי, היכן שנמצאים כל האוצרות של בית המלוכה משנים קדמוניות, ותקח משם כל מה שאתה רוצה'.

יצא האיש מהארמון שמח וטוב לב, ואז המלך תפס את ראשו בין ידיו ואמר לעצמו, אוי ואבוי, יכנס האיש הזה עכשיו אל בית האוצרות ויקח משם את הכל. אבל מצד שני, לחזור בי מההבטחה אני לא יכול, 'מלכותא דאמר עקר טורא עקר טורא' (בבא בתרא ג), אם המלכות אומרת שהיא תעקור את ההר, היא תעשה את זה, ולעולם לא תחזור בה. המושג הזה שאומרים היום 'הבטחתי, אבל לא הבטחתי לקיים', אלו אומרים הליצנים, אבל מלך אמיתי לא יחזור בו מדיבורו.

קרא המלך ליועצים שלו, סיפר להם את הסיפור ושאל אותם, 'מה אתם אומרים?! מה אני יכול לעשות כדי להציל את האוצרות שלי מידי האיש?!' אמרו לו היועצים, 'אל תדאג, יש לנו פתרון. כשיגיע היום המיועד והאיש הזה יבוא לקחת את האוצרות, נגיד לו, רגע רגע, קודם כל הכנו לך פה סעודה מלכותית. תשב קצת, תאכל כדי שיהיה לך כח להמשיך היום, ואחר כך תכנס'. בזמן הזה שהוא ישב שם ויאכל, נגיש לו כל מיני משקאות שישכרו אותו, הוא ישתה מהם וישתכר, ונראה אחרי זה מה הוא כבר יקח מבית הגנזים...

ואכן, כך היה. הגיע היום המיועד, והאיש הזה הגיע אל הארמון שיש ושמח. עצרו אותו בכניסה ואמרו לו, 'רגע, קודם כל יש פה סעודה'. שמע שיש סעודה, אמר 'הנני מוכן ומזומן'... התיישב לאכול, הביאו לו יין משובח ושאר משקאות המשכרים, ואכן אחרי שהשתכר נכנס מתנווד מצד לצד לבית האוצרות, ובקושי לקח לעצמו משהו.

אמר החידושי הרי"ם, יום פורים הוא יום עצום ונורא אשר כל הפושט יד נותנים לו, ואומר בורא עולם כביכול, אם כן הדבר, נמצא שיכולים לקחת הרבה דברים, אז 'חייב איניש לבסומי', נתנו להם לשתות... ואז כבר נראה מה יקחו.

הארת נס פורים שהיה בזמנו חוזר וניעור בכל שנה ושנה

מזה אנחנו למדים על גודל הרוממות של יום פורים. והראיה לגדלותו של היום הזה ורוממותו, היא ממה שהיצר הרע מקדש מלחמה חזקה כל כך על היום הזה, כאשר הוא מנסה לנתק את היום הזה מכל זיק של קדושה, ומלביש את היום הזה במלבושים חיצוניים שנראים חלילה כפריקת עול והוללות. ולכן היום הזה צריך זהירות יתירה שלא ישמט לנו חלילה מתחת היד, ושלא נאבד אותו ואת מעלותיו.

כמנהגנו בכל שנה, נקריא את הדברים המפליאים והמעוררים שכותב הגאון חיד"א, ובפרט שהיום חל יומא דהילולא דיליה. הגאון חיד"א כתב ספרים הרבה, ומהם יש שהם ספרי מוסר, ואחד מהם הוא הספר 'לב דוד'. בספר הזה יש פרק אחד (פרק כ"ט) שכל ענינו הוא עניני פורים, ונראה מתוכו.

בתחילת דבריו, מזכיר הגאון חיד"א את מעלת היום הזה, יום פורים, שנתגלו בו אורות גדולים **עליונים למעלה והשפיע בצחצחות חסדי חסדים**, היום הזה מאיר באור יקרות שאין לו חבר ורע, **התברכו בו ברכות שמים ונהרות המושכין כי הוא יום גדול מאד בשמים ממעל**, וכל זה היה לא רק אז, בשושן הבירה בשנת ג' אלפים ת"ד, **אלא מדי שנה בשנה יעשה ביום ההוא את אותם בחינות, אור זורח אורות אלים מזה נכבד היום הזה יום פורים, בכל שנה ושנה לקבעיה קמא הדר**, כלומר, בכל שנה ושנה היום הזה חוזר לאותה המדרגה של חג פורים כפי שהיה באותה השנה שנעשה בו הנס למרדכי ואסתר, ויקרת היום הזה לא היה באותה השנה

ב. הגאון חיד"א זצ"ל נפטר בי"א באדר שנת תקס"ו. יום פטירתו היה בשבת זכור, ואמרו המפרשים שלכן נפטר בשבת זכור, לפי שהוא היה הלוחם היותר גדול בעמלק שהיה באותו הדור, שאז בזמנו צצה מינות ואפיקורסות ומי שעמד וביטל אותה בקדושתו בתורתו בחסידותו ובספריו הנפלאים המלאים מזן אל זן תורה ויראת שמים טהורה, היה הגאון חיד"א זצ"ל.

וסיפר לי אחד מוקני ירושלים שסיפר לו האדמו"ר מאו"רוב זצ"ל, שהיה איש אלוקים קדוש, שפעם אחת הוא חלם חלום וראה את עצמו נמצא במתיבתא דרקיעא בהיכל המאיר באור יקרות וקפאון שלא מעלמא הדין, ואין מילים לתאר איזה אור היה באותו הפלטין המפואר. וראיתי, כך סיפר האדמו"ר, שמשתלשלים ויורדים מן התקרה שמונים נברשות המאירות באור נפלא שאינו מהעולם הזה.

הסתכלתי על הנברשות, סיפר האדמו"ר, וראיתי שעל כל נברשת ונברשת תלוי שלט. מה כתוב בשלטים?! באחד היה כתוב 'ברכי יוסף', בשני היה כתוב 'לב דוד', בשלישי היה כתוב 'חיים שאל', ברביעי היה כתוב 'פתח עינים', בחמישי היה כתוב 'יוסף אומץ', וכן הלאה כל שמונים החיבורים של הגאון חיד"א. שאלתי, מאי האי?! והשיבו לי, זהו ההיכל של רבינו החיד"א זצ"ל. כך סיפר האדמו"ר מאו"רוב זצ"ל.

לבד, אלא בכל שנה ושנה. וכן בימים טובים לישראל כמו חנוכה ופורים אשר בימים ההם לפניהם בישראל יצא שפע, ממרום שלה, כך יעשה כוס ישועות בימים הללו, חנוכה ופורים, בהגיע התור ויהיו נכונים בסדר הזמנים, חוזר וניעור, מתעורר האור הגדול מדי שנה בשנה, הולך האור בכל העולמות ברוב עוז ותעצומות טוב וחסד יושפעו מעין הברכות. וזה שאמר הפסוק 'והימים האלה נזכרים ונעשים', שבחזכר זכרם למטה נעשים בפועל למעלה, וזהו בכל דור ודור כי כך 'קיימו למעלה מה שקבלו למטה'.

ומוסיף החיד"א, הענין הזה מרומז בנוסח הברכה שתקנו רבותינו ז"ל, 'שעשה נסים לאבותינו בימים ההם - בזמן הזה', פירוש, בימים ההם, באותו הזמן שנעשה הנס למרדכי ואסתר, הגדיל ה' להשפיע שפע ישועה ורחמים, וגם בזמן הזה מתחדשת השפעת הרחמים ואותם אורות שהיו אז מתעוררים גם עכשיו.

אחרי ההקדמה הזו שמה שהתגלה בימי מרדכי ואסתר חל ומתחדש גם עכשיו בכל שנה ושנה, ולא היה זה בגדר 'קדשה לשעתה' לבד אלא בגדר 'קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא', מזהיר החיד"א, במקום גילה שם תהא רעדה. אמנם מצות היום לשמחה, אבל צריכים שתהיה השמחה עם יראת שמים טהורה, לעשות מצות היום באימה רבה בשמחה עולם שמחה של מצוה, ולא תהא עדת ה' כעמים השותים במזרקי יין, שחוק וקלות ראש מאד מבלי יראת ה'.

ובהיות והיום גדול כל כך, אזי יש לנו כלל גדול שלימד אותנו רבינו הגדול הרמב"ן זצ"ל (כתבי רמב"ן ח"א דף שס"ה) ש'כל הקדוש מחבירו חרב מחבירו', היצר הרע נלחם ועושה כל שביכלתו כדי להפריע ולמנוע מאתנו את העבודה הנדרשת, וצריכים אנחנו להזהר שבעתיים לנצל את היום הזה כראוי, ולא להגיע חלילה לשחוק וקלות ראש, כמו שכותב הגאון חיד"א.

יום פורים הוא יום מחילת עוונות ככח התורה שבו

והנה, אמרו רבותינו ש'יום כפורים כפורים', והכוונה היא שיש דמיון ושייכות בין שני אלו הימים. מדוע? מפני שהיום הזה קיבל את מעלתו מפני מה שאמרו בגמרא (שבת פח:): 'הדר קבלוה מאהבה', פירוש, עם ישראל כבר קיבל את התורה במדבר בשנת ב' אלפים תמ"ח ביום שבת קדש ו' בסיון, אבל מתן התורה שקבלו ישראל במדבר היה בדרך של כפיה, שכפה עליהם הקב"ה הר כגיגית ועם ישראל קבלו עליהם את התורה. בימי אחשורוש 'הדר קבלוה מאהבה', חזרו ישראל וקבלו את התורה עליהם מתוך אהבה וחיבה יתירה, וכמו שדרשה הגמרא במסכת שבת (פח:): על הפסוק 'קימו וקבלו היהודים', קיימו מה שקבלו כבר.

נמצא אם כן, שביום פורים יש את הענין הזה של מתן תורה, ולכן כותב בספר השאלות על מעלת יום פורים, שיום פורים 'הרי הוא כיום שנתנה בו תורה'. ולכן יום פורים

הוא יום של סליחה וכפרה לישראל כמו יום הכיפורים, מפני שבכל מקום שיש בו תורה, שם מצינו מחילת העוון.

וכך אמרו רבותינו בירושלמי (סוף מסכת ראש השנה) על חג השבועות, 'אם מקבלים אתם את התורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם', ולכן בקרבן חג השבועות בפרשת פינחס לא כתוב קרבן 'חטאת' אלא קרבן לבד, בגלל שבקבלת התורה נמחלו לישראל כל העוונות ולא הוזקו לקרבן חטאת. וכך הוא גם כן בחג הפורים, שבהיות ויום זה הוא יום של קבלת התורה מאהבה, ועשו כלל ישראל תשובה 'שק ואפר יוצע לרבים' וכמו שדרשו בגמרא (מגילה יד.) 'גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים', שעשו כלל ישראל תשובה, נמחלו להם כל עוונותיהם כמו בחג השבועות.

ולכן אומרת הגמרא (פסחים סח:) שהיה חכם אחד מחכמי התלמוד שהיה צם במשך כל השנה כולה, חוץ משבועות ופורים (וערב יום כיפור). למה? כיון שכל תכלית התענית היא להשיג כפרה, ובשני הימים האלו הוא משיג את הכפרה בכח התורה של הימים הללו, כח התורה של מתן תורה הראשון שהיה בשבועות, וכח התורה של 'הדר קבלוה מאהבה' בימי אחשורוש.

ג. ואמרו המפרשים דרך רמז, 'הדר קבלוה מאהבה', כל ההדר שיש לבית ישראל, מנין הוא? - מהזמן ההוא שקבלוה מאהבה. אז קם ונהיה לנו הדר התורה, שאז בזמן ההוא שקבלו את התורה מאהבה כמו אנשי כנסת הגדולה ומאז התפשטה התורה שבעל פה והתגדלה והתרחבה בכל תפוצות ישראל, עד עצם היום הזה, וזהו ההדר של התורה, שאנו דורשים כל אות וכל תג שבתורה ומעמידים עליה תילי תילים של הלכות.

אחד אמר לי שהתחברו קרוב לשנים עשר אלף ספרי שאלות ותשובות. איני יודע אם זה נכון, אבל אין ספק שהתורה שבעל פה רחבה מאד, וזה התחיל בימים ההם של מרדכי ואסתר, שקבלוה מאהבה.

וכך היה החפץ חיים זצ"ל רגיל ללמד סגוריא על ישראל ולומר, רבונו של עולם מגיע לנו גאולה, שהרי מה אתה נתת לנו ומה אנחנו נתנו לך. אתה כתבת בתורה פסוק אחד 'לא תבשל גדי בחלב אמו', ומה אנחנו הוצאנו מזה?! כל דיני בשר בחלב, כל אריכות דברי רבותינו במסכת חולין, כל הלכות הר"ן והרא"ש הארוכים, כל הטור והבית יוסף הש"ך והט"ז הלכות בשר בחלב, הפרי מגדים ושאר כל האחרונים, אוקיינוס של תורה. כל זה דרשנו על פסוק אחד שכתבת בתורה, וכי לא מגיעה לנו גאולה?...!

ובפרט שבאיזה תנאים עסקנו בתורה שבעל פה, באלו מלחמות ובאיזה צרות ורדיפות, באיזה מצב היה הרמב"ם כשכתב את חיבורו הגדול, ובאיזה מצב היה הר"ף שלעת זקנתו היה צריך לעזוב את עירו פס ולגלות לספרד מחמת הרדיפות, ובאלו תנאים עסקו בתורה בעלי התוספות, אשר קבלה בידינו (כמובא בספר דברי תורה לאדמו"ר ממונקאטש ז"ל) שהתוספות היותר עמוקים שיש בש"ס, במסכת בבא קמא

לכן צריכים אנחנו להזהר לנצל את היום הזה ולדאוג שהשמחה בו תהיה שמחה של מצוה, ולא נהיה כאומות העולם שבחגים שלהם משתכרים ושותים במזרחי יין, בשחוק וקלות ראש, פריצות וכיוצא בזה. חלילה, יום פורים לא הותרו בו האיסורים. ומוסיף החיד"א, שצריך להזהר גם כן שלא להתחפש בסגנון אסור, כגון שילבש גבר שמלת אשה או להיפך, ויש להוסיף שגם צריך להשמר מסגנון התחפושות המפחידות. יש כאלו שחושבים ש'כל המפחיד הרי זה משובח', וגם אני נתקלתי לפני כמה שנים באחד שהיה מחופש לתחפושת שכזו, שנראה שהוא שליח של מלאך פלוני, וכל מי שהיה רואה אותו היה עושה תשובה מיראה מיד... וכי כך עשו רבנן קשישאי?! וכי זו היא דרכם של בני תורה, להפחיד ולהבעית נשים וילדים?!

איך זרע ישראל בני אברהם יצחק ויעקב, מתמרמר הרב חיד"א, נשמת שדי-י בקרבם, נשמה אלוקית החצובה מתחת כסא הכבוד המרוממת יותר מן כל המלאכים, ילכו בדרך הגויים, לתת כח ליצר ולפרוק עול תורה ומצוות ביום הקדוש הזה, היאומן כי יסופר? איך יתכן שביום הזה תהיה התפרקות, איך נשא פנינו לשלם רעה תחת טובה, הרי כל היום הזה הוא יום של הודאה לבורא עולם, 'קריאתה זו הלולא' כמו שאומרת הגמרא (מגילה יד.), וכשאדם קורא את המגילה הרי זה השבח וההודאה שהוא נותן לבורא עולם על הישועה הפלאית שעשה לנו ה' יתברך בימי מרדכי ואסתר, ואיך זה שדווקא ביום הזה אנחנו נשלם רעה תחת טובה ונפרוק עול, ביום אשר כמעט אבדנו וה' ברחמיו הצילנו, ואדרבה, היום הזה התהפך להיות יום טיבות לשונאי ישראל והרגו ישראל את כל בית עמלק כמו שכתוב בתרגום (אסתר ט' ט"ז), היום הזה אשר קבלנו חסדים וטובות להפליא, נעבור על רצונו?!

על ידי עסק התורה ביום הפורים נגאל גאולת עולמים

וכאן אומר הרב חיד"א דברים נוראים, ובעיני הדבר פשוט, ברור בתכלית הברירות ואין בזה צל צלו של ספק, שאם כל ישראל ביום הזה אשר זרע עמלק לטבח יובל ונפל המן הרע הזה, ראש מבית רשע, אם ישראל יהיו נוהגים ביום הזה יום פורים בסדר קדושה והשמחה תהיה לשמים, ויתר היום יעסקו בתורה כל אחד לפי שיעורו, בשכר זה נהיה נגאלים גאולת עולם וימחה את זכר עמלק כי היום הזה אשר החל לנפול ונפל מהם רב.

ברור אצלי, אומר החיד"א, שאם נעשה את סדר היום כדבעי, את מקרא המגילה ומתנות לאביונים ומשלוח מנות, וכל היום יהיה בקדושה וביתר הזמן נעסוק בתורה, אזי בשכר

פרק שביעי, נכתבו ערב הכניסה של המרצחים הארורים אל העיר, כאשר בלילה ישבו בעלי התוספות ובעומק העיון והעמל כתבו את חיבורם, ולמחרת יצאו להריגה. בתנאים כאלו התחברה כל התורה שבעל פה, וכי לא מגיעה לנו גאולה?! כך היה אומר החפץ חיים זצ"ל.

זה נגאל גאולת עולם וימחה זכרו של עמלק מכל וכל, ואם נתאמץ בתורה ובמצוות ביום הזה, רעה תבוא אליהם אל זרע עמלק עד כלותם אותם ובא לציון גואל.

לכן למרות שמקיימים בפורים את מצוות היום בשמחה ובטוב לבב, צריכים להתאמץ ולהשתדל גם לעסוק בתורה, ועסק התורה למעלה מן הכל. וכבר ידוע ומפורסם ההבטחה שמביא רבינו הגדול בעל החתם סופר בספר דרשותיו (ספר דרושים ואגרות חתם סופר דף רמ"ה ע"א), ששמע מאחד הגדולים רבי מנדל מפרנקפורט, ששמע מרבו הגאון רבי יעקב הכהן בעל שב יעקב, לפני למעלה ממאתים וחמישים שנה, שכל מי שעוסק בתורה בין מקרא מגילה דלילה למקרא מגילה דיום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא. וכששומעים כזו הבטחה מופלאה מגדולי רבותינו, מי לא ירצה לקבל את ההבטחה הזו להיות בן העולם הבא.

ואם אכן יהיו כלל ישראל שמחים ביום הזה באופן שהשמחה מקודשת לשמים ועוסקים בתורה ביתר היום הזה, אזי כמו שאומר הרב חיד"א 'ימחה זכר עמלק ורעה תבוא אליהם עד כלותם אותם ובא לציון גואל'. ומה גם אשר רוב ישראל מרבים צדקה ביום הזה, אפילו אדם דחוק מתאמץ בכל כוחותיו לקיים את המצוה הזו של מתנות לאביונים עם עמלי תורה עניים מרודים, אשריך ישראל כמה נתונים נתונים למצוות, והוא אשר דברתי כי בכח מעשה הצדקה אשר היא אם לכל הטובה לכפרת העוונות ולבטל גזירות רעות, הצדקה מבטלת גזירות רעות כמו שאמר הפסוק 'כי תשא את ראש בני ישראל ונתנו', על ידי הצדקה מתנשא ראש בני ישראל, יחיש תשועתנו ובכח עבודתנו לה' יתברך ביום הזה, ביום פורים, אין ספק, שוב חוזר על זה הרב חיד"א ומדגיש שהדבר פשוט וברור, שהיתה מפלת עמלק מפלה גמורה ותפרה ישע גאולה שלימה.

אלו דבריו הנפלאים של הגאון חיד"א. ולכן צריך כל אחד ואחד להתאמץ בימים האלו, שהלא השנה יש לנו שלשה ימים פורים, בעסק התורה. אחד אמר לי שהוא מחמיר לעשות סעודה בכל יום מאלו הימים, וגם ביום שני הוא עושה סעודה, לכבוד אסרו חג, מרוב חיבוב המצוה... למה רק בזה אתה מחמיר!? תשב ותלמד, עדיף טפי...

הלימוד בימים הללו יקר מכל יקר ושכרו עצום. הגאון מסוכטשוב זצ"ל, בעל האבני נזר ואגלי טל, היה מגדולי האדמו"רים בדורו, ראש ישיבה גדול ומעמודי ההוראה בזמנו, ואמרו עליו שהיתה בו נשמה מדורות הקדמונים, וכבר כשהיה נער צעיר כבן שבע או שמונה, היו מעמידים אותו על שולחן בישיבה והיה אומר מערכות עמוקות בדברי תורה. איך זכה אביו הגאון רבי נחום מביאלא לכן שכזה?! אמרו, שהיה זה שכרו על כך שהיה יושב ועוסק בתורה ביום פורים, והיה איזה רגע אחד שלא היה בו שום תורה בעם ישראל והיחיד שישב ולמד ברגע הזה היה הוא, ולכן זכה לכן הזה.

ראינו בתחילת הדברים את דבריו של האור החיים הקדוש איך תראה הגאולה העתידה, ואיך יהיה יום נקם ושילם לגויים המצרים לישראל. מה יביא את הגאולה?! עסק התורה, שהרי 'אין משה רבינו חפץ לגאול עם בטלנין מן התורה', ועכשיו מגיע יום פורים, ומרדכי הוא בחינת משה רבינו כמו שכתוב בספרים הקדושים, וביום הזה היה הענין הזה של 'הדר קבלוה בימי אחשוורוש', ועל כן צריכים אנחנו להתאמץ בעמל התורה במשנה תוקף, ומי שעשה ניסים לאבות בימים ההם בוודאי יעשה ניסים לבנים בזמן הזה, ונזכה כולנו לגאולה שלימה במהרה בימינו, אמן ואמן.

חידושי תורה פרשת צו

א. בענין זבח האמור בתורה אם הכוונה לקרבן שלמים

ויקרא (ו' ב'): "צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העלה הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו".

וראיתי בספר כלי יקר שם שכתב: "יתכן לפרש חמש פעמים זאת תורת שנאמרו בפרשה זו, כנגד חמישה חומשי תורה, שהעוסק בהם דומה כאילו הקריב חמישה מיני קרבנות ואלו הן עולה, ומנחה, וחתאת, ואשם, ושלמים וכדרך זה מצינו חמישה "זאת" תורת בפרשת מצורע וגם שם אמרו רז"ל ערכין (ט"ו ב') מאי תקנתיה של מספר לשון הרע אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה כו', ואם כן התורה מצלת מלשון הרע המסבב חמישה מיני צרעת, והעוסק בחמישה חומשי תורה ניצול מהם, וכדרך שפירש בספר עקידת יצחק שבכל חומש נזכר עונש חטא הלשון.

בך בקרבנות אלו העוסק בחמישה ספרים אלו דומה כאלו הקריב חמישה מיני קרבנות הללו, כי העוסק בספר בראשית, דומה כאלו הקריב עולה. והוא זאת תורת העולה כי בו מבואר תורת העולה, כי הבל הקריב עולה מבכורות צאנו (בראשית ד' ד'), וכן בנח כתיב ויעל עולות במזבח (שם ח' כ'), וכן אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו (שם כ"ב י"ג), וכן ביעקב ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק (שם מ"ו א').

ועם שדברי פי חכם חן, מכל מקום מה שכתב הרב כלי יקר ז"ל שיעקב אבינו הקריב קרבן עולה כנ"ל, הנה בענייני יש לי להעיר כי שם כתוב שיעקב הקריב זבח "זבחים", ובעלמא לשון "זבחים" האמור בתורה היינו קרבן "שלמים", וכן כתב להדיא הגאון מבי"ט ז"ל בספרו קרית ספר על הרמב"ם הלכות מעשה הקרבנות (פ"א הי"ז): "בלשון תורה לא איקרו זבחים אלא השלמים", וכן כתב הגאון נצי"ב ז"ל בהעמק דבר ויקרא (כ"ג ל"ז) דבעלמא בכל מקום שנאמר זבח בתורה הכוונה שלמים ע"ש, [ודע כי שם אונקלוס והמיוחס ליונתן "זבח" האמור במקרא שם תרגמו "נכסת קדשים" דהיינו שלמים כנודע], ועוד עיין בהעמק דבר שמות (י"ח י"ב), ובמדבר (ט"ו ג'), ודברים (י"ב כ"ז), ובדברי הגאון נצי"ב ז"ל שהבאתי לקמן.

ובן מצאתי מפורש בדברי הרמב"ן ז"ל בראשית שם על הפסוק הזה עצמו ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק שכה כתב: "הפסוק הזה יש בו סוד, יגלו לנו אותו שם בבראשית רבה (פצ"ד ס"ה) כי כאשר בא יעקב לרדת מצרים ראה כי הגלות יתחיל בו ובזרעו, ופחד ממנו זבח וזבחים רבים לפחד אביו יצחק שלא תהא מדת הדין מתוחה כנגדו ועשה זה בבאר שבע שהוא בית תפלה לאבותיו, ומשם נטל רשות בלכתו לחרן ואמר הכתוב **זבחים להודיע שלא היו עולות כאבותיו**, כי אברהם עולות הקריב, ורבותינו אמרו (זבחים קט"ז א') לא הקריבו בני נח שלמים ועולות הקריבו, ובנח כתוב מפורש (לעיל ח' כ') ויעל עולות במזבח, אבל יעקב מפני פחד ה' הקריב שלמים להשלים אליו כל המדות, כמו שדרשו (ספרא ויקרא ט"ז ה"א) שלמים שמטילין שלום בעולם, והנה היתה תחילת כונתו במדת הגבורה שהיא הקרובה אליו, וזהו הטעם שהזכירו בבראשית רבה (שם)

שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו, והוא הטעם שאמרו שם בלשון אחר בתחילה שואלין בשלום התלמיד ואחר כך שואלין בכבוד הרב" עכ"ל.

וביוצא בזה כתב רבינו בחיי ז"ל בראשית שם: "והקרבנות שהקריב [יעקב] היו **שלמים**, כי מפני שראה הגלות מתחיל עתה בזרעו, והיה מפחד מזה, ועל כן הוצרך להקריב הקרבן הזה לפחד יצחק, והיו **שלמים** כדי להשלים אליו המדות, וכיון שהקריב קרבנותיו אל הכוונה הזאת אז נראה לו פחד יצחק במדת הדין רפה, לבאר כי אף על פי שיגלו שם בניו לא יכלו בגלותם. ועל כן אמר אלהים במראות הלילה, כלומר מדת הגבורה ובמדת הדין רפה, והוא שבשרהו בגאולה אחר השעבוד והעינוי".

ולרבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל בפירושו לתורה שם ראיתי שכתב: "לאֱלֹהֵי אֲבִיו יִצְחָק, בו סוד כי קרבנות אלה **לתורה** לאֱלֹהֵי אֲבִיו דוגמת **זבח תודה**, ולאמונתו ע"ה כי רפואת שברו בזכות אביו יצחק לא שהיה הוא עצמו ראוי לכך כדרך ענותנותו במאמרו קטנתי מכל החסדים" ודוק.

וגם בפירוש הארוך לרבינו יעקב בעל הטורים ז"ל שם כתב: "ויזבח זבחים, זבח זבחי תודה על שבא מן הדרך. אי נמי על שהיה צריך לצאת לחוץ לארץ ולא היה יודע אם הקב"ה רוצה שיצא לחוץ לארץ אם לאו, וזבח זבחים כדי שיראה לו, ונראה אליו והרשהו לצאת, והבטיחו לעשותו שם לגוי גדול, ושיקבר בארץ".

ולרבינו החתם סופר ז"ל בספר תורת משה שם ראיתי שכתב: "ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק, יראה זבח שלמים שלמי שמחה, לפחד יצחק להודות על כל הצרות שסבל, שיתהפכו עתה לשמחה כי עוד יוסף חי, ויהיה זה על דרך אודך כי אנפת בי עודך חי כי על ידי זה תשוב אפך ותנחמני".

ובן הגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק דבר בראשית שם כתב: "ויבא בארה שבע, כך עלה בדעתו לעקור דירתו מחברון לבאר שבע מקום שהצליח אביו למצוא מאה שערים בעת הרעב, לכך ויזבח זבחים לאֱלֹהֵי אֲבִיו יִצְחָק. דייק הכתוב **זבחים שהמה שלמים** והם המסוגלים להיות לרצון לפרנסה כמו שכתבנו בספר במדבר (כ"ג י"ח) "עכ"ל.

חרי שכל רבותינו ז"ל ראשונים ואחרונים נקטו שהקרבן שהקריב יעקב אבינו ע"ה היה קרבן שלמים, ולא קרבן עולה כדפירש הרב כלי יקר וצ"ב.

ודע שמה שכתבתי לעיל שסתם זבח האמור בתורה הוא קרבן שלמים - הנה ראיתי עתה למעלת ידידנו הגאון המובהק רבי משה מרדכי שולזינגר (שליט"א) זצ"ל בספרו היקר משמר הלוי על מסכת זבחים (סימן ב') שבא לו בארוכה בביור דבר זה, והאריך ממקומות הרבה בענין, עיין שם באריכות בדבריו היקרים. [וק"ק שלא הזכיר דברי הגאון הנצי"ב ז"ל שהזכרתי לעיל אחר שהיה רגיל מאוד בתורתו].

ב. בענין הקרבת קרבן עולה עם אמירת פסוקי פרשת העולה

ויקרא (ו' ב'): "צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה, היא העולה על מוקדה, על המזבח כל הלילה, עד הבוקר ואש המזבח תוקד בו".

ובמדרש תנחומא שם (סימן י"ד): "צו את אהרן זה שאמר הכתוב הטיבה ברצונך את ציון ואחר כן אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל (תהלים נ"א), כלומר אם אין ישראל מקריבין עולה לפני הקב"ה אין ציון וירושלים נבנה, לפי שאינן נבנות אלא בזכות קרבן עולה שהיו ישראל מקריבים לפני הקב"ה, ומאי שנא קרבן עולה יותר מן הקרבנות כולן, מפני שנקרא זבחי צדק שנאמר (שם) אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל וגו', אמר ליה הקב"ה למשה הואיל וכך העולה חביבה עלי לך צווה לאהרן ובניו שיהיו זהירין בה להקריב אותה לפני, למה אמר זאת תורת העולה ירצה לומר קריאת תורה ראו כמה חביבה קריאת תורה לפני הקב"ה כי יש חיוב באדם לתת כל ממונו ללמד תורה לעצמו ולבניו שנאמר צו את אהרן ואת בניו לאמר כלומר שיאמרו לבני ישראל ויתעסקו בקריאת העולה שאף על פי שמקריבין עולה עוסקין היו בקריאתה כדי שיזכו בקרבן עולה ובקריאתה".

ויש לי להבין הדברים האמורים כאן: "צווה אהרן ובניו שיהיו זהירין בה להקריב אותה לפני למה אמר זאת תורת העולה ירצה לומר קריאת תורה וכו' שיאמרו לבני ישראל ויתעסקו בקריאת העולה שאף על פי שמקריבין עולה עוסקין היו בקריאתה כדי שיזכו בקרבן עולה ובקריאתה", ולכאורה תמוה דאחר שמקריבים קרבן עולה בצעשה ובפועל ממש, מדוע יש גם לקרוא פרשת העולה, דתינח כשאין מקדש אזי יקרא פרשת עולה ויחשב לו כאילו הקריב עולה כאומרם ז"ל במסכת תענית (כ"ז ב'): "אמר אברהם רבונו של עולם שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה, אמר לו לאו. אמר לפניו רבונו של עולם הודיעני במה אירשנה, אמר לו קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת וגו'. אמר לפניו רבונו של עולם תינח בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם. אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עונותיהם", הרי שהקריאה בענין הקרבנות היא כשאין המקדש קיים ואין קרבנו בפועל, ואז כשישראל קוראים בהן לפני הקב"ה הוא מעלה עליהם כאילו הקריבום לפני, ובס"ד כבר הארכתי בביאור דברי המדרש הנ"ל בחיבורי עדות ביעקב ח"ב (סימן מ"ו וסימן פ"ז) עש"ב וצרף לכאן.

ושם הבאתי דברי רבינו הכהן הגדול מאחיו בעל חפץ חיים ז"ל בספרו תורה אור (פרק ג') שעמד בזה, וכה כתב לבאר דברי המדרש הנ"ל: "ביאור הדבר נראה דכשם שקבע הקב"ה שיתוקנו פגמי העונות למעלה על ידי מעשה הקרבן, כן קבע עוד לתקן בשורש הענינים על ידי התורה שהיא שורש הקרבנות ושורש הכל, וכזה מצינו גם כן בעת שנתחנך אהרן ובניו לכהונה ביום שמיני למלואים על ידי הקרבת הקרבנות ציום הקב"ה שיקראו גם כן הפרשה של אותו הקרבן וכמו שאמרו חז"ל במסכת יומא (ה' ב') אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מניין שאף מקרא הפרשה מעכב, תלמוד לומר זה הדבר אשר צוה ה', אפילו דיבור מעכב ע"ש, ועל כן גם היום אם מצות מעשה הקרבנות בפועל אין לנו בעונותינו הרבים שהמקדש חרב, על כל פנים

מצות לימוד הלכותיהן הלא יש גם לנו ונתקן כל העניינים בשורש הדברים למעלה, ולמה נתרשל מזה ואדרבה עלינו להתחזק יותר לקיים מה שבכחנו על כל פנים, אחרי שאין לנו עבודה אחרת כי אם זאת ובפרט שהקב"ה חושב לנו דבר זה כמעשה ממש וכן"ל.

הרי שרבינו הכהן הגדול ז"ל הסביר לנו שעם שהיו מקריבים קרבנות בפועל ממש, צריכים היו גם לעסוק באותו קרבן כדי לתקן בשורש העניינים על ידי התורה שהיא שורש הכל כנ"ל, והאריך בזה בספר נפש החיים בהרבה מקומות, ועיין שם בדבריו הקדושים שער (ד' ר"פ ל"ב) ועוד ועוד, ודוק.

והנה עתה ראיתי בפירוש כלי יקר על התורה ויקרא שם שהאריך בזה והנני להביא דבריו: "זאת תורת העולה הוא העולה על מוקדה. הוא העולה מיותר לגמרי, והסכימו המפרשים לומר שבא להודיע שכל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה, ועל זה אמר זאת תורת העולה העוסק בתורת העולה הוא העולה זה טוב כמו הקרבת העולה עצמה והיא קרינן, הוא מוסב על ספר התורה כי ספר לשון זכר ותורה לשון נקיבה על כן נאמר הוא העולה וקרינן היא, ויש אומרים הוא העולה. שנחשב לו עסק התורה שנקראת תושיה שמתשת כחו של אדם, כאילו הקריב הוא את עצמו לעולה.

ואל תאמר שעסק התורה דומה להקרבת עולה על דרך העברה, שהרי באמת אין כאן לא מוקד אש ולא מזבח, תלמוד לומר על מוקדה על המזבח, כי אש התורה אשר בקרבו דומה לאש המזבח. והודיע לנו הכתוב שזמן העולה כל הלילה עד הבקר, ועוד שעד הבקר מיותר, ללמוד דעת את העם על צד הרמז שכמו שזמן העולה כל הלילה עד הבקר, כך הזמן המוכן לזה שהעוסק בתורת עולה דומה כאלו הקריב עולה הוא בזמן הגלות שנמשל ללילה, כי אז צריכים ישראל לשלם פרים שפתותיהם, ועד הבקר ולא עד בכלל כי בזמן שיעלה בוקרן של ישראל - אז יעלו על מזבח ה' פרים ממש, וכו', שעסק הקרבן עצמו נבחר לה' יותר מן העסק בתורת עולה, ומה שאמר זאת תורת העולה הוא העולה, היינו דווקא כל הלילה בגלות כשאין זבח ומנחה, וזהו שאמר היטיבה ברצונך את ציון וגו' אז תחפוץ זבחי צדק אז יעלו על מזבחך פרים וכו' ואל תשענו על משענת קנה רצוף אהבה לומר שיכולים אנו לפטור עצמנו מן הקרבנות, בדברי עולה וזבח, והיינו שיח שפתותינו, כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח דווקא על הדברים של עולה וזבח לא צויתי ביום הגאולה דהיינו ביום הוציאי אותם מארץ מצרים כי זה בוקרן של ישראל, והכתוב שאומר זאת תורת העולה הוא העולה דווקא כל הלילה עד הבקר ולא עד בכלל כי הבקר זמן לקרבן ממש", עיין שם כל דבריו ז"ל.

ומתבאר דהרב כלי יקר ז"ל נקט שכל ענין תורת העולה שהעוסק בתורת עולה מעלים עליו כאילו הקריב קרבן עולה זה רק בזמן הגלות כשאין מקדש אזי אמירתו נחשבת כקרבן, אבל כשהמקדש קיים הקרבת העולה היא המצוה ודי בזה גם בלא אמירת פסוקי ותורת הקרבן, כנ"ל, וזה לכאורה לא כדברי מדרש תנחומא הנ"ל, דוק ועיין.

ודע כי ברור אצלי שכל הלשון הנמצא במדרש תנחומא פרשת צו שם אינו מרבותינו ז"ל בעלי המדרש, אלא היא הוספה שנוספה במדרש תנחומא, וכמו שמרגיש כל הרגיל בלשון

המדרשים, ואכן כבר נודע שרבו כמו רבו ההוספות בתנחומא שלפנינו, וכמו שכתב הגאון מהרא"ז מרגליות ז"ל בשו"ת בית אפרים או"ח (סימן י"ח ד"ה באות ל"ז דכ"ח ע"ג): "מסתמא נוסחאות של הראשונים מדויקות יותר, בפרט באשר נראה בתנחומא שלנו חסרים הרבה מימרות, וגם יש שם יתר איזה מאמרים מהשאלות", עיין שם.

וכיוצא בזה כתב עוד בספרו ראש אפרים ח"ג (סימן כ"ז אות ב' דמ"ז סע"ד): "הרבה מאמרים בתנחומא הם מכונות לו, ואינו כן, ושם מובא שאלות הרבה שהם מרב אחאי גאון, וכמו כן נתחברו אליו מאמרי אגדה מהאחרונים, ועיקר מדרש תנחומא הוא הילמדנו, וכן קראו לו בתוספות, ולפעמים מצינו שהביאו נוסחא בשמו ולא נמצא לפנינו", עיין שם.

ומצאתי בס"ד שכבר העיר כן הגאון חיד"א ז"ל בספרו מראית העין (מנחות מ"ג א') וזו לשונו: "ודע דבספרי פתח עינים דקדקתי על התוספות וארחות חיים שהרי בתנחומא מפורש כרש"י, וכיוצא בזה דקדקתי על הראשונים מדברי התנחומא, ואחר כך ראיתי שבתנחומא שבידינו מזכיר פסיקתא ותורת כהנים ופרקי רבי אליעזר ורבי משה הדרשן, ומוכח מזה דמדרש תנחומא יש בו תערובות מספרים אחרים, והדבר ברור דמדרש תנחומא שביד הראשונים היה תנחומא אמיתי בלי תערובות והגהות, ובמדרש תנחומא שבידינו יש תוספות ותערובות, ואם כן אין לדקדק על הראשונים ז"ל מהתנחומא שבידינו, ומה גם כי הרמ"ד ז"ל כתב דהיה בידו תנחומא לחוד וילמדנו לחוד, וזה שבידינו משונה", עד כאן תורף דבריו. ועוד עיין לו בספרו שם הגדולים חלק הגדולים (מערכת י' סוף אות נ"ג), וחלק הספרים (מערכת ת' אות ס"ח), ולגאון רבי יוסף זכריה בפירושו זכר יהוסף למגילת רות (ד"ג ע"א הערה ב'), ובספר סגולות ישראל (מערכת א' אות ע"ב) ע"ש, וכזאת כתבו עוד מגדולי האחרונים כמו שהבאתי בס"ד בחיבורי ברית יעקב (סימן ד' הערה ו'), ובחיבורי תורת יעקב (סימן פ"ח והערה ח', וסימן קכ"ח, וסימן רל"ח) ובתוספות בסוף הספר עש"ב.

וראיתי בתנחומא שם פרשת צו (סימן י"ג) שמועתקים שם כל דברי **פירוש רש"י** על התורה (ס"פ בהעלותך), וכתב בספר אות אמת והובא בעץ יוסף שם (ד"ה לפי משמעו): "כל הדיבור שם הוא לשון רש"י, אלא שבלבלוהו פה, וכמו שבלבלו לשון הרמב"ם ולשון הפרקי רבי אליעזר בתנחומא ריש ויקרא" וכו', עש"ב. ומינה יש לדון ולומר גם לדברי התנחומא הסמוכים לו שבסימן י"ד הנ"ל ודוק.

ובענין תנחומא פרשת צו שיש בו הוספות - עיין בחיבורי ברית יעקב (סימן ד' הערה ו'), ועיין עוד בחיבורי מנוחת שלום ח"ז (דף ונ"ו), ושם חלק ט' (דף קכ"א), ושם חלק י"ב (דמ"ח ע"א), ובחיבורי הדר יעקב ח"א (סימן כ"ז דע"ח רע"ב), ובחיבורי הדר יעקב ח"ו (סימן מ"ח), ובחיבורי ברית יצחק (סימן י"ז ד"ג ע"ב), ובחיבורי אוצר ישע"ך (סימן כ"ד דק"ד ע"ב) ובחיבורי עדות ביעקב ח"ב (הנ"ל) עיין שם מה שכתבתי בס"ד וצרף לכאן.

מערכות

בענין איסור סחורה בדברים האסורים באכילה

[מהדורה שניה]

אסרו אלא במידי דאכילה מטעם גזירה שמא יבוא לאכלו ע"ש, והא דכתב "ולא אסרו" כבר ביארו הט"ז הפרי חדש (יו"ד שם) שלפי שהאיסור וההיתר אינם מפורשים במקרא אלא שהכתוב מסרו לחכמים.

ובן הוא [שמן התורה איסור סחורה בדברים האסורים] שיטת התוספות בבא קמא (פ"ב ב' ד"ה ולא), ובפסחים (כ"ג א' ד"ה א"ק), והרא"ש בפסקיו בבא קמא (שם), ורבינו שמחה משפירא, הובאו דבריו בספר שבלי הלקט ח"ב (סימן ט"ל), ובספר אור זרוע (הלכות שביעית סימן ש"ל) ובשו"ת מהר"ם ב"ר ברוך מרוטנבורג (סימן ת"ב), והסכימו עמו שם האור זרוע ומהר"ם מרוטנבורג, וכן דעת הרא"ה הובא בנימוקי יוסף בבא קמא (שם במשנה דאין מגדלים), והשבלי הלקט הובא בברכי יוסף שם, ורבינו ירוחם (חלק אדם נתיב ט"ו אות כ"ז), והרב המאירי הובא בשיטה מקובצת בבא קמא (פ"ב ב' ד"ה באותה), ושו"ת תשב"ץ ח"ג (סימן רצ"ב), וכן העלו הרב משאת בנימין, ומהר"ם די בוטון הובאו בכנסת הגדולה יו"ד (סימן קי"ז הגה"ט אות ב'), ומהרש"ל בים של שלמה בבא קמא (פ"ז סימן ל"ו וט"ל), וכן העלה בספר בני יעקב הובא בפחד יצחק (ערך סחורה), וכיון שכן מסתבר לן מה שכתב הפרי חדש שם שדעת הרמב"ם שאיסור סחורה מן התורה הוא.

והנאון נודע ביהודה (מהדורה תנינא יו"ד סימן ס"ב) שלאחר שצדד בדעת התוספות שיש לומר דסבירא להו דאיסור סחורה מדרבנן כתב: "ועתה לא מצינו לשום אחד מן הפוסקים

מסכת שביעית (פ"ז מ"ד): "צידי חיה עופות ודגים שנודמנו להם מינים טמאין מותרים למכרן. רבי יהודה אומר אף מי שנתמנה לו לפי דרכו לוקח ומוכר, ובלבד שלא תהא אומנותו בכך, וחכמים אוסרים".

וראיתי לנכון לקבוע כאן הערה אחת בענין זה של איסור סחורה בדברים האסורים שכתבתי בשנת תשל"ג לפ"ק, וכבר זכיתי להדפיסה בס"ד בקובץ התורני היקר "עולת החודש" דסאטמאר גליון מנחם אב תשל"ז, וכאן באו הדברים שלמים עם הוספות בס"ד.

בשו"ת אורח לחיים יו"ד (סימן י"ג די"ז ע"ג) כתב הגאון המחבר רבי חיים סגל ז"ל אב"ד ראצקי: "לפי מה שכתבתי דעיקר איסור סחורה בדבר האסור מדרבנן", ועל זה העיר שם הרב המגיה הגאון מהרי"ח דייכעש ז"ל: "ובאמת דעת כל גדולי הראשונים דאיסור סחורה בדברים האסורים הוא מן התורה, הלא המה הרשב"א ז"ל בחידושי לבבא קמא (פ"ב א'), ובתשובותיו ח"א (סימן ש"א), וראיתי בספר ברכי יוסף יו"ד (סימן קי"ז אות א') שכתב דמתשובת הרשב"א ח"ג (סימן רצ"ב) משמע שהוא מדרבנן ע"ש, ובמחכ"ת נעלמו ממנו דברי הרשב"א בהני שני המקומות הנ"ל, ומה שכתב בתשובה דח"ג "דאסרו בדברים העומדים לאכילה גזירה שמא יבוא לאוכלם", טעמא דקרא מפרש, וכן כתב אחד מגדולי תלמידי הרשב"א ז"ל הוא מהר"ם חלאה ז"ל בחידושי לפסחים (כ"ג א') איסור זה של סחורה בדברים האסורים מן התורה הוא ולא

והנה מה שכתב הגאון הנ"ל שדעת הרשב"א ז"ל דאיסור סחורה מן התורה והביא כן משני מקומות בחיבורי הרשב"א, ותרומה לדברי הרשב"א בתשובתו ח"ג שלא יסתרו דבריו, ועיין פרי חדש יו"ד שם, הנה עיין בשדי חמד (מערכת א' כלל קכ"א ד"ה ונראה וד"ה ובדין) שהביא עוד מגדולי בתראי כמו הגאונים מהרח"ש ומהר"ש יונה ז"ל שהסבירו דברי הרשב"א ז"ל היטב ושאלו סתירה בדבריו ודעתו דאיסור סחורה מן התורה ע"ש, וכן מצאתי לגאון נר המערבי רבי יצחק ׳ן׳ וואליד ז"ל בשו"ת ויאמר יצחק יו"ד (סימן ע' דג"ד סע"ב וע"ג) שהאריך להסביר דברי הרשב"א ז"ל שדעתו שאיסור סחורה מן התורה ושאלו שום סתירה בדבריו עש"ב. ׳ובשו"ת מהרש"ם ח"ב (סימן ר') ובהגהות עיטור סופרים שעל שו"ת יד סופר (סימן י"ז אות ד') לא ראו לכל דברי גדולי בתראי שהסבירו היטב דברי הרשב"א דח"ג, ושאלו סתירה בדבריו ע"שׁ].

וידוע הוא שבדברי רבינו הגדול הרשב"א ז"ל, אכן מצויות סתירות, וכאשר הבאתי בחיבורי ברית יעקב (דף רמ"ד), ובחיבורי כרם יעקב (דף מ"ב), ובחיבורי תפארת יצחק (דף פ"ח), ובחיבורי שם בצלאל (דף קפ"ט) ע"ש.

ובאמת גם אם באמת היתה סתירה קיימת בדברי רבינו הגדול הרשב"א ז"ל בענין זה של איסור סחורה בדברים האסורים אם הוא מן התורה, ולא היינו מוצאים אופן לתרץ דבריו, מכל מקום ברור ופשוט שהיה לנו לנקוט לעיקר שדעת הרשב"א ז"ל שאיסור סחורה בדברים האסורים מן התורה, כי מסורת היא מגאוני הדורות ע"ה שכל פוסק הסותר דברי עצמו, אומרים סמי חדא מקמי תרי ועושים עיקר כמו שכתב ברוב המקומות כנודע, עיין מה שהבאתי בזה מפי סופרים

הראשונים שיהיה מפורש בו שאיסור סחורה בדברים טמאים הוא מן התורה, שלא מצינו זה אלא בדברי התוספות, ולפי מה שכתבתי גם דברי התוספות אין מוכחין כן עכ"ל, ובמחכ"ת מלבד מה שנעלם ממנו כל דברי הראשונים הנ"ל דסבירא להו דאיסור סחורה מן התורה הוא, עוד נוראות נפלאתי איך הנודע ביהודה לא עיין בדברי הרא"ש והנמוקי יוסף (בבא קמא שם) שכתבו להדיא דאסור מן התורה ובדבריהם לא נוכל בשום אופן להעמיס מה שהוא העמיס בדברי התוספות. ועיין בספר באר יעקב (יו"ד סימן קי"ז) שהוכיח שדעת מהרש"ל שאיסור סחורה דרבנן, ובמחכ"ת נעלמו ממנו דברי מהרש"ל בים של שלמה שהבאתי שכתב להדיא שהוא מן התורה, ועיין סמ"ע (סימן ת"ט אות ד'), ובספרי נתיבות ירושלים הארכתי הרבה בזה להשיג על דברי האחרונים ואכמ"ל, אלו דברי הגאון מהרי"ח דייכעס ז"ל. ׳נספרו נתיבות ירושלים לא ראיתי מימי׳.

הרי שהביא לנו **שלוש עשרה כוכביא**, מרבתינו הראשונים כמלאכים ע"ה, הסוברים דאיסור סחורה בדברים האסורים מן התורה ודוק היטב.

ובס"ד לקמן הבאנו שגם דעת רב סעדיה גאון, (עיין בהערות לרבינו בחיי ויקרא י"א דף ת"ס), והרי"ף, והרמב"ן, ותלמידו רבי דוד בונפיד ז"ל שאיסור סחורה מן התורה, ורבנו בחיי ויקרא (י"א דף ת"ס ועיין הערה שם) עוד יש להוסיף רבינו הר"ש משאנץ בתוספותיו לפסחים (כ"ג א') ורבינו פרץ בתוספותיו פסחים שם, וספר האגודה פסחים (פ"ב סימן י"ז), וכן סובר אותו ראשון עלום שם בחידושי תלמיד הרשב"א לבבא קמא (ע"ט ב'), ולפי זה יש לנו **עשרים** מרבתינו הראשונים ז"ל הסוברים כן, ועיין לקמן.

הרשב"א ז"ל ודוק היטב, ועיין בשו"ת ויאמר יצחק שם,

ומה שכתב הרב הנ"ל בדעת הרמב"ם שיש לנקוט בדעתו שסבירא ליה דאיסור סחורה מן התורה: "כיון שכן מסתבר לך מה שכתב הפרי חדש שם שדעת הרמב"ם שאיסור סחורה מן התורה הוא", כוונתו לומר שאחר שכמעט כל הראשונים סוברים שאיסור סחורה בדברים האסורים, וכמו שהביא שם וכנ"ל, יש לנו לנקוט שבדאי כך דעת הרמב"ם, שמסורת בידנו שכל פוסק שאין גילוי בדבריו אומרים אנחנו שדעתו כדעת רוב הפוסקים, וכמו שלימדנו להועיל רבינו החבי"ב ז"ל בספרו כנסת הגדולה חושן משפט (סימן תי"ז הגה"ט אות ו') כתב: "כיון שדעת הרא"ש אינה מבוררת, מסתמא יש לנו לייחס דעתו שהיא כדעת רוב הפוסקים", ובכללי הפוסקים שלו (אות נ"ה) כה כתב: "פוסק שלא נמצאת סברתו מפורשת אין לנו לייחס לו אלא סברת הרבים והגדולים, כן כתב בשו"ת הראנ"ח ח"א (סימן ק"ט) ע"ש, ובס"ד כבר הארכתי בזה בחיבורי ברכת יעקב (סימן א' אות ב') והבאתי שכן כתבו הפוסקים ביותר **משבעים** מקומות ע"ש, ועיין בזה בחיבורי כנסת חיים (דף קמ"ה), ובחיבורי יד סופר ח"ב (דף ק"ז), ובחיבורי אות יעקב (דף ל"ה), ובחיבורי ברית יעקב (דף ל"ו ודף ק"ח, ודף ק"ל, ודף רפ"ד, ודף רצ"ג, ודף רצ"ד), ובחיבורי תפארת יצחק (דף י"ח, ודף ע"ו, ודף ק"י, ודף קי"ד, ודף קנ"ב), ובחיבורי כרם יעקב (דף כ"ה, ודף ע"ז, ודף רל"ג), ובחיבורי נר יהודה (דף ק"ב, ודף קל"ה, ודף קפ"ז), ובחיבורי זכות יצחק ח"ב (דף ק"ס), ובחיבורי ברכי נפשי ח"א (דף ע"ח) ע"ש.

ובאמת זולת האמור לעיל, בס"ד מצאתי לרבים ושלמים שכתבו והוכיחו שאכן כן דעת הרמב"ם ז"ל שאיסור סחורה

וספרים בחיבורי כנסת יעקב (דף קכ"ב), ובחיבורי ברכת יעקב (דף ק'), ובחיבורי נר יהודה (דף קפ"ז), ובחיבורי תפארת יצחק (דף ק"ד) ע"ש, וכאן מבואר שברוב מקומות סובר הרשב"א ז"ל דאיסור סחורה מן התורה, וכך היינו צריכים לנקוט בדעתו וז"ב.

הא חדא, ותו הרי קיימא לך שכל פוסק שסותר דבריו יש לעשות עיקר עם סברתו המתאימה עם סברת רוב הפוסקים, וכאשר הארכתי בזה בס"ד מפוס רבנן נ"ע בחיבורי ברכת יעקב (דף ק"א, ודף ר"ה, ודף רכ"ה), ובחיבורי כרם יעקב (דף קל"ח), ובחיבורי נר יהודה (דף קי"ג, ודף קי"ח, ודף קפ"ז), ובחיבורי ברכי נפשי ח"ב (דף קל"ח) עיין שם בארוכה וצרף לכאן.

והרי כאן הרי כל רבותינו נ"ע אומרים פה אחד ודברים אחדים דאיסור סחורה בדברים האסורים מן התורה הוא וכמו שיראה המעיין בכל דבריו כאן, ואם כן בודאי שאף הרשב"א ז"ל סובר כן ואין בזה סרך פקפוק ודוק.

ומה גם שתלמיד הרשב"א לבבא קמא יגלה לדעת רבו הרשב"א

אבל כל זה אינו נצרך לכאן אלא להתלמד למקום אחר, כי כבר כתבתי לעיל שרבנן ז"ל הסבירו וביארו היטב דברי הרשב"א ז"ל ושאין פתל ועיקש במשנתו השלמה והוא סובר בביורר ובלי ספק שאיסור סחורה בדברים האסורים מן התורה הוא ודוק היטב.

והנאון מהרי"ד זינצהיים ז"ל בספרו מנחת עני ח"ב (סוף ערך איסור סחורה דף י"ט ע"א) כתב שהרב קהלת יעקב והרב קרבן אליצור הוכיחו שדעת הרשב"א כדעת הגליון תוספות שהביא התרומת הדשן ע"ש, ולהאמור כאן מכמה טעמי תריצי אין לנקוט כן בדעת

כן טפי עדיף למימר דהכי סבירא ליה משום דמסתמא בשיטת הרי"ף רביה אמרה, והגאון מהרד"ף בשו"ת מכתם לדוד או"ח (סימן י"ח) כתב: **"ניחא לן למדחק כל מאי דמצינן כי היכי דלא ליפלוג הרמב"ם על הרי"ף רבו"** וע"ש, ובס"ד הארכתי בזה למאד מאד בחיבורי וזאת ליהודה ח"א (סימן ד' דף ל"ב ואילך) והבאתי שכך כתבו **עשרות** מרבתינו הפוסקים ראשונים ואחרונים נ"ע, עיין שם וצרף לכאן.

ולאור כל האמור כתב בוויאמר יצחק (שם דנ"ד רע"ב) שאחר שמרן ז"ל בשלחן ערוך העתיק דברי הרמב"ם להלכה פסוקה, ודעת הרמב"ם שאיסור זה של סחורה בדברים האסורים מן התורה בודאי שגם מרן ז"ל סובר דאיסור זה מן התורה ע"ש. [והגאון מלובלין ז"ל בשו"ת אמרי שפר (סימן כ"ב ד"ה והנה): "מלשון הרמב"ם והשלחן ערוך שכתבו דחוץ מן החלב שהרי נאמר בו יעשה לכל מלאכה מפורש דאיסור סחורה מן התורה, או כמו שכתב הט"ז שאין כח ביד חכמים לאסור מה שמפורש בתורה" וכו' ע"ש].

וזולת זה אחר שדעת תלת עמודי ההוראה הרי"ף הרמב"ם והרא"ש ז"ל שאיסור סחורה בדברים האסורים מן התורה יש לנו לומר שכך פוסק גם מרן ז"ל, לאותם פוסקים הנוקטים כלל זה עיין בחיבורי ברכי נפשי ח"ב (סימן ז') ודוק היטב.

ושם בוויאמר יצחק (דנ"ד ע"ד ד"ה גס) הביא שבמכתם לדוד (שם) כתב שדעת הרמב"ן ז"ל דאיסור סחורה מדרבנן, והוא ז"ל העיר שהרמב"ן סובר שאיסור זה מן התורה וכמו שכתב בשו"ת מהר"ם די בוטון (סימן ה') ע"ש, ואין ספר זה תחת ידי, ואכן מאד מסתברא כוותיה שגם דעת הרמב"ן ז"ל שאיסור זה מן התורה, כיון שרחוק מאד שתלמידי הרמב"ן

בדברים האסורים מן התורה, ולדוגמא אציין שכן כתבו בשו"ת פני משה ח"א (סימן ג' ד"ה ע"ג), והובא בשתיקה כהודאה בספר ארעא דרבנן (מערכת א' כלל כ"ה), וכן כתבו בשו"ת מהרח"ש ח"ג (סימן ט"ז), ובמשנה למלך הלכות מאכלות אסורות (סוף פ"ח), ובספר מעשה רוקח על הרמב"ם (שם דקי"ט ע"א), ובמראה הפנים על ירושלמי בבא קמא (סוף פ"ז), ושו"ת מכתם לדוד יו"ד (סימן י"ד דס"ה ע"א וע"ב וע"ג), ושו"ת ויאמר יצחק יו"ד (שם דנ"ד ע"א), ובשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה (ח"ב סימן ב'), ובשו"ת כתב סופר יו"ד (סימן ע"ג), ובשו"ת מצות כהונה (סימן ל"ו דכ"ז ע"ב), וזבחי צדק יו"ד (סימן קי"ז אות כ"א), ובשו"ת מהרש"ם ח"ג (סימן צ"ח), ובספר אור שמח על הרמב"ם שם, ועוד הרבה, ועיין ישועות יעקב יו"ד (סימן קי"ז) ע"ש. ועיין בערוך השלחן יו"ד (סימן קי"ז אות ו') שאף שכתב בדעת הרמב"ם ז"ל אין הכרע, מכל מקום שם (אות ז' ואות י"א) כתב דהרמב"ם סובר דאיסור סחורה מן התורה ע"ש ודוק. ועיין לגאון חיד"א ז"ל בספרו יעיר און (מערכת א' כלל ס"ח) ודוק.

ובפרט יש לנו לנקוט כן לפי מה שכתב בשו"ת מכתם לדוד (שם) שדעת רביה דהרמב"ם ז"ל הוא רבינו הגדול הרי"ף ז"ל היא שאיסור סחורה בדברים האסורים מן התורה ע"ש, וקבל והסכים לדבריו הגאון רבי יצחק נ' וואליד ז"ל בשו"ת ויאמר יצחק (שם דנ"ד רע"ד ד"ה גס) ע"ש, ולפי זה בודאי הגמור יש לנו לנקוט שכך סובר גם הרמב"ם ז"ל אחר שלימדונו רבותינו ז"ל דהרמב"ם סובר כרבו הרי"ף ז"ל, וכלשון מרן ז"ל בבית יוסף בבית יוסף חו"מ (סימן קט"ו ס"ה וכתב עוד הרמב"ם): **"וכל מה שאפשר להסכים סברת הרמב"ם עם סברת הרי"ף יש לנו להסכים"**, ובבית יוסף יו"ד (סימן ל"א ד"מ סע"א): **"ולענין הלכה כיון שהרי"ף סובר כן והרמב"ם אפשר לפרש דבריו**

יש להעיר "כי המעיין בביאור הראב"ד לתורת כהנים (פרשת שמני) יראה שמתבאר דסבירא ליה דעיקר איסור זה מדרבנן והכריח כן בראיה" כלשון שו"ת חלקת יואב יו"ד (סימן י"ח דמ"ד ע"ב), וכבר זכה בזה בשו"ת עמודי אש (סימן י"ג אות ב' דס"ח ע"ג) ע"ש. [ויש להבין מדוע לא עמד בחלקת יואב שם, שלפי פירוש רש"י ז"ל בסוגיא אלא ראית הראב"ד ז"ל וכדכתב בעמודי אש שם].

ובאמת בגוף הענין כבר כתבתי במקומו בס"ד שכלל זה שכל שהראב"ד לא השיג על הרמב"ם שמע מינה דכרמב"ם סובר, לדידי צע"ג, והבאתי מקומות לעשרות עשרות **קרוב למאתיים** שהראב"ד ז"ל לא השיג על הרמב"ם ז"ל ובמקום אחר גילה שאינו סובר כרמב"ם, ולפי שעה עיין בזה בחיבורי כנסת חיים (דף ט' ודף ק"ג) ובחיבורי ברכי נפשי ח"ב (דף קל"ד) עש"ב, ועיין גם בחיבורי אות יעקב (דף כ"ה) ע"ש, ועוד יתבאר בס"ד.

וכתב רבינו הגדול מאיר עיני ישראל בתורתו השדי חמד ז"ל (פאת השדה מערכת א' כלל ד' ד"ה והמורם): "דמי פומיה דרב יצ"ו כמאן דלא ידע שדעת הרבה מרבוותא קמאי ובתראי שמן התורה מותר לעשות סחורה בדברים האסורים באכילה, ורק מדרבנן הוא דאסור וכו', וכי היכא דלעשות סחורה לדעת רובא דרובא אינו אלא איסור דרבנן, הכא נמי ענין ביטול [איסורים] אינו אלא מדרבנן" ע"ש.

ועיין לו ז"ל שם בשוירי הפאה (מערכת א' כלל י"ג) שחכם אחד כה העיר לו: "כתב מר לעשות סחורה בדבר האסור לאכילה לדעת רובא דרובא אינו אלא איסור דרבנן, ולא ראה כ"ג נ"י בספר אורח לחיים יו"ד (סימן י"ג בהערה) שבאמת דעת גדולי הראשונים ז"ל

המובהקים הרשב"א והרא"ה יכתבו בפשיטות דאיסור זה מן התורה, ולא יזכירו כלל דעת רבם הגדול הרמב"ן ז"ל הסובר שאיסור זה מדרבנן וכנודע, וזו לשון הגאון רבי יוסף שאול נתנון ז"ל בהגהות יד שאול יו"ד (סימן כ"ח סעיף ט"ז): "ותימה על הרשב"א ועל הרא"ה שהם שותי מימי הרמב"ן ז"ל שלא יזכירו דברי הרמב"ן ז"ל", והגאון רבי יהודה עייאש ז"ל בספרו מטה יהודה (סימן קנ"ב סוף אות א') כתב: "ומסתמא הרשב"א בשיטת הרמב"ן רבו אמר לדבריו", וכן הרשב"ן ז"ל גריר טובא אחר הרמב"ן ואין מנהגו להתעלם מדברי הרמב"ן ועיין בזה בחיבורי ברית יעקב (דף קס"ט), ואחר שהרשב"ן כתב בפשיטות דאיסור זה מן התורה היה לו להזכיר דעת הרמב"ן הסובר דאיסור זה מדרבנן, ומדלא עשה כן שמע מינה כמו שכתב מהר"ם די בוטון דאף הרמב"ן ז"ל סובר דאיסור סחורה מן התורה, ובפרט לפי מה שבעזה"י מצאתי לתלמיד הרמב"ן הוא רבינו דוד בונפיד ז"ל בחידושויו לפסחים (כ"ג א' דקכ"א ע"א) שכתב בפשיטות דאיסור סחורה מן התורה ע"ש, ובודאי לא היה מתעלם מדעת רבו הרמב"ן ז"ל, ועיין בחיבורי ברכת יעקב (דף ק"ח), ומה גם שיש לצרף מה שהבאנו לעיל שמסורת בידנו שכל פוסק שאין גילוי בדעתו יש לנקוט שסובר כסברת רוב הפוסקים ומינה נמי לרמב"ן ז"ל ודוק.

ודע דמה שכתב במכתם לדוד (שם דס"ה ע"א): "וגם הראב"ד לא השיגו לרמב"ם ושמע מינה דבשיטתו קא"י עכ"ל, ומינה נמי לפי זה שאף הראב"ד ז"ל דאיסור סחורה מן התורה, וכן הוא להדיא שם בשו"ת מכתם לדוד יו"ד (סימן נ"א דקל"ז ע"א, וסימן נ"ד ד"ה האמנם דקל"ח ע"ג) שכל שהראב"ד לא השיג על הרמב"ם כמותו סובר ע"ש.

מדאיכא אי אלו פוסקים הסוברים דהוי דרבנן, כי כן דרך וארחות הפוסקים להשתמש בלשון "כל" הפוסקים אף שיש מיעוט חולקים, כיון שאינם עולים בשם וכסברא יחידא יחשבו, וכמו שכתב רבינו השדי חמד **עצמו** שם בחלק הכללים (מערכת ל' כלל ק"ל ד"ה והרב פני): "מה שכתב שכן פסקו "כל" הפוסקים, כוונתו רוב ככל הפוסקים ולא כל ממש, דהא איכא סמ"ג וספר כריתות, אלא ודאי כונתו דרוב הפוסקים", ומצאתי שכבר כתב כן רבינו החבי"ב ז"ל בספרו כנסת הגדולה חו"מ (מהדורה קמא סימן ע' הגה"ט אות ט'): "מה שכתב מרן וכל הפוסקים שווים בזה נראה שלא ראה סברת רש"י ז"ל, וכו', ואולי כיון שלא מצינו חבר לרש"י כתב שדעת כל הפוסקים שווה בזה דסברת רש"י יחידא לית דחש לה וכן כתב מהר"ש יונה", והגאון חיד"א ז"ל בספרו מחזיק ברכה או"ח (סימן ת"ס אות א') כתב: "ומה שכתב הרשב"ץ כל הפוסקים לאו דוקא ורובם ככולם", ועיין בחיבורי יד סופר ח"ב (דף ק"ח), ובחיבורי ברית יעקב (דף רמ"ז), ועיין גם בחיבורי אור משה (דף ר"ס), ובחיבורי ציון יעקב (דף מ"א), ובחיבורי יגדיל תורה ח"א (דף פ"ט) וז"ב. [ועיין לקמן ודוק].

ותמה אני על עצמי, מדוע רבינו השדי חמד ז"ל נסמך בכל כחו על דברות הגאון נודע ביהודה ז"ל שלא מצא מי שסובר שאיסור סחורה מן התורה זולתי התוספות בפסחים, וכנ"ל, ונעלם ממני אחר שרבינו השדי חמד ז"ל כל רז לא אניס ליה ועיניו כאפיקי יונים בכל דברות רבנן בתראי כמפורסם, ולפי שעה נראה שכאן לרגע קט נעלמו מעיני קדשו זיע"א דברי רבים רבים מגאוני בתראי ז"ל שכתבו להדיא שלא כדבריו, וכדבעינן למימר לקמן בס"ד.

דאיסור לעשות סחורה בדברים האסורים הוא מן התורה וכו' ועיין שם.

ועל זה השיב הרב שדי חמד ז"ל: "ספר אורח לחיים הנ"ל לא ידעתי כלל, ורחוק בעיני שיהיה מי שיעיד שדעת כל גדולי הראשונים דלעשות סחורה הוא איסור תורה, וכבר נודע שהגאון האדיר הנודע ביהודה ז"ל (מהדורה תנינא יו"ד סימן ס"ב) כתב שלא נמצא בפירוש לגדולי הפוסקים דסברי דהוא מן התורה אלא התוספות פסחים (כ"ג א') ואף זה יש לדחות וכו', ועם שאנכי כתבתי שנעלמו ממנו דברי הרא"ש ונמקי יוסף [שכתבו דאיסור זה מן התורה], מכל מקום להחליט לאידך גיסא שכל גדולי הראשונים סוברים שהוא מדאורייתא - קשה בעיני, ואני הדל לא כתבתי בפאת השדה (הנ"ל) שדעת כל הפוסקים שהוא איסור דרבנן, רק כתבתי שדעת הרבה מרבנות קמאי ובתראי הוא דמן התורה מותר ורק מדרבנן אסור וכו' עכת"ד וע"ש.

ובעניתי יש לי להעיר, חדא דהלא באמת שם בפאת השדי כתב השדי חמד ז"ל שלדעת רובא דרובא מהפוסקים אינו אלא איסור דרבנן, וכמו שהעתיק לו הרב המעיר ז"ל. ותו אדרבה נהפוך הוא הרב המעיר לו לא כתב שדעת כל גדולי הראשונים שאיסור סחורה מן התורה, אלא רק כך כתב לו שגדולי הראשונים ז"ל סוברים הכי, ולכן אינו מדוקדק ומכוון אצלי לשון הרב שדי חמד שכתב שרחוק בעיניו שיהיה מי שמעיד שדעת כל גדולי הראשונים שאיסורו מן התורה, שאכן אף אחד לא העיד כן ואף הרב המעיר לא כתב זאת וכנ"ל.

ואף אם אכן היה כותב בלשון זו שכל הפוסקים כתבו שאיסור סחורה בדברים האסורים אסור מן התורה נמי לא קשיא כלל

וכנסת הגדולה שם" עכ"ל. והובא בשו"ת יאמר יצחק הנ"ל (שם דנ"ה ע"א).

ורבינו חיים ׳ן עטר ז"ל בפרי תואר יו"ד (שם סק"ב ד"ה ובאופן) כתב: "העלו **רוב הפוסקים רוב בנין ורוב מנין** [דאיסור סחורה בדברים האסורים] הוי דאורייתא" ע"ש. ובשו"ת זרע אמת ח"ב (סימן ל"ה) כתב הסכימו **כל גדולי האחרונים** דאיסור סחורה בדברים האסורים מן התורה ע"ש.

והגאון רבי משה חגיז ז"ל בספר לקט הקמח יו"ד (סימן קט"ז) כתב דעת רוב הפוסקים דאיסורו מן התורה, וזו לשון הגאון מהרי"ט אלגאזי ז"ל בספר קהלת יעקב (חלק תוספת דרבנן סימן רל"ב דצ"ג סע"ג) כתב: "סחורה שאסור לסחור במאכלות אסורות לדעת רוב הפוסקים איסור זה מדאורייתא" וכו', ועוד כתב (שם ע"ד): "וכל דבר האסור באכילה אסור לעשות בהם סחורה מדאורייתא לרוב הפוסקים", ושם (דצ"ד סע"ב ד"ה והנה) כתב: "וכן בכל איסורי מאכל רוב הפוסקים סבירא להו דאיסור זה מדאורייתא הוא, וכמו שהעלה בספר שי למורא (סימן י"ז), והרב פני משה ח"א (סימן ג'), והרב כנסת הגדולה (סימן קי"ז), והרב פרי חדש (סימן קי"ז), וכתבו דסברת הרב תרומת הדשן שכתב שמצא בגליון תוספות דאיסור זה אינו אלא אסמכתא, סברה יחידאה היא ודבריו תמוהים מסוגיא דפסחים (כ"ג א') ע"כ.

וזו לשון רבינו החתם סופר ז"ל בספר תשובותיו יו"ד (סימן קי"ד ד"ה נעימות): "מוסכם מרובי גדולי האחרונים דאיסורו מן התורה" ע"ש, ושם (בסימן ק"ה ד"ה נעימות) כתב: "וכמעט כל ראשונים ואחרונים החליטו דהוא איסור תורה", ושם (ר"ס ק"ו) כתב: "ממש רוב הפוסקים ככולם מסכימים שאיסורו מן התורה", וכן כתב עוד שם (בסימן ק"ח ד"ה אך

ראשון בקודש הנה עיין לגאון עוזינו הרב תנא דאורייתא רבי יהודה רוזאנס ז"ל בספרו משנה למלך הלכות מאכלות אסורות (סוף פ"ח) שהביא דברי הגאון פני משה ח"א (סימן ג') שכתב הסכמת כל הפוסקים דאיסור סחורה בדברים האסורים מן התורה ע"ש. והרי מצינו מי שמעיד **שכל** הפוסקים סוברים כן, וזה לא כשדי חמד ז"ל שכתב שרחוק בעיניו שיהיה מי שיעיד כן. [ולקמן הבאנו עוד הרבה פוסקים שכתבו בהאי לישנא].

ועיין לרבינו הגדול רבי חזקיה די סילוה ז"ל בספרו פרי חדש יו"ד (סימן קי"ז סק"א) שכתב דהסכמת **כל** הפוסקים דאיסור סחורה מן התורה, לבד מגליון תוספות שהובא בתרומת הדשן ע"ש. ופסק כדבריו אלו גאון ירושלים בשו"ת שדה הארץ יו"ד (סימן ב') ע"ש.

והגאון שדי חמד ז"ל גופיה בפאת השדי (מערכת ד' כלל ה' ד"ה וכן כתב) הביא משו"ת אשדות הפסגה יו"ד (סימן ד' ד"ח סע"ג) שכתב: "דעת **כל** הפוסקים דאיסור סחורה בדברים האסורים באכילה הוא מדאורייתא, זולת הגאון תרומת הדשן (סימן ק"כ) שכתב שמצא בגליון תוספות דאינו אלא אסמכתא", הרי שכתב ממש כפרי חדש ז"ל.

ואלו דברי הגאון רבי שלמה אמריליו ז"ל (רבה של שאלוניקי בשנות ת"ע) בספרו כרם שלמה יו"ד (ס"ט ט"ו דט"ו ע"א): "והגם דהפרי חדש דחה דברי הרב בית הלל, מכל מקום מי יקל ראשו לעשות מעשה לכתחילה נגד דברי הרב בית הלל באיסור תורה, דלדעת **רובא דרבוותא וכמעט כולם** איסור לעשות סחורה בדבר האסור של תורה הוא מדאורייתא, ועיין פני משה ח"א (סימן ג'), וש"ך יו"ד (ר"ס קי"ז),

ולגאון רבי יצחק שמעלקים ז"ל בשו"ת בית יצחק יו"ד (ח"א סימן קמ"ד אות א' ואות ג'), ולגאון רבי יצחק בן וואליד ז"ל בשו"ת ויאמר יצחק ח"א (או"ח ס"ס כ"ו), ועוד שם (יו"ד סימן ע'), ולבניו הגאון רבי שם טוב בן וואליד ז"ל בתשובתו הנדפסת בספר שמו יוסף (סימן קצ"ד), ולאחיו הגאון רבי יוסף בן וואליד ז"ל בספר שמו יוסף (סימן ר"ז), ולגאון מפרשבורג ז"ל בשו"ת שבט סופר יו"ד (ס"ס ס') עיין שם שכתב כן כמה פעמים, והגאון רבי יצחק גליק ז"ל בשו"ת יד יצחק ח"א (סימן ר') כתב: "ורוב הפוסקים הכריעו דאיסור סחורה דאורייתא וכן כתב בפרי תאר (ר"ס קי"ז) וגם בשאר הפוסקים נראה כן למעייין", וכן כתב שם ביד יצחק ח"ב (סימן נ"ח ד"ה ומ"ש לה"ר דדם) ושם (סימן קנ"ג ד"ה וראיתי), ולגאון מהרש"ם ז"ל בשו"ת מהרש"ם ח"ד (סימן מ"ה), ולגאון רבי מאיר אריק ז"ל בשו"ת אמרי יושר ח"א (סימן קי"ח), ולגאון מג'רבה מהרמ"ז ז"ל בשו"ת וידבר משה (סימן י"א ד"ט ע"ג), ולגאון רבי משה סופר מערלוי ז"ל הי"ד בשו"ת יד סופר (דף נ"ד ע"א), ולגאון רבי אהרן וולקין ז"ל הי"ד בשו"ת זקן אהרן ח"ב (סימן ס"א דל"ז ע"ג), וגאון ירושלים רבי יוסף ידיד הלוי ז"ל בשו"ת שארית יוסף ח"ב (יו"ד ר"ס ז') כתב: "כמעט רוב הפוסקים סוברים דאיסור סחורה בדברים האסורים מן התורה" ע"ש.

ובספר ערוך השלחן יו"ד (סימן קי"ז אות כ') כתב: "דעת רוב רבותינו שאיסור זה הוא מן התורה", ועוד שם (אות ז') כתב: "הסכימו גדולי האחרונים שאסור סחורה מן התורה" ע"ש, ושאר מוה"ר הגאון רע"א סומך ז"ל בספרו זבחי צדק (יו"ד סימן קי"ז אות כ"א) כתב: "אנן בדידן סבירא לן דהעיקר כרבוותא הסוברים דאיסור סחורה מדאורייתא, דרוב הפוסקים סבירא להו הכי, וכמו שכתב הרב אחרון זמנינו חסד לאברהם [אלקלעי] יו"ד

ובחידושו לפסחים (דף כ"ג ד"ה צידי) דלרוב הפוסקים איסור סחורה בדברים אסורים מן התורה ע"ש.

ועיין שו"ת ברית יעקב יו"ד (ר"ס מ"ב) שכתב דרוב הראשונים הסכימו דאיסורו מן התורה, ובספר חכמת אדם (בינת אדם שער איסור והיתר אות ס"ד בד"ה וראיה) כתב דכל הפוסקים ראשונים ואחרונים הסכימו שהוא איסור תורה ע"ש, וכן כתב עוד שם (בד"ה ואמנם אפילו) ע"ש. וגאון שאלוניקי הרב אג"ן ז"ל בשו"ת צל הכסף או"ח (ר"ס ד') גם הוא כתב דאיסור סחורה הוא מן התורה לכל הפוסקים זולת הרב תרומת הדשן ע"ש, והגאון מתונס רבי אברהם הכהן יצחקי ז"ל בעל משמרות כהונה בספרו שו"ת מצות כהונה (סימן ל"ו דכ"ז ע"ב) כתב שדעת רובא דרבוותא דאיסור סחורה מן התורה אסור, ובדברי הרשב"א ז"ל בענין זה יש סתירה ע"ש. [וראיתי לגאון לבושי שרד ז"ל בחדושי דינים ליו"ד (הלכות שחיטה סק"א דל"ח רע"א) שציין לעיין מה שכתב בזה בשו"ת שלו סימן כ"ה, ואינו תחת ידי, ולפי הנראה נתכוון לספרו שו"ת נאות דשא וע"ש].

ואכן ראיתי עוד לרבים ושלמים מגדולי בתראי ע"ה שכולם כתבו פה אחד באותה לשון **שדעת רוב הפוסקים** שאיסור סחורה בדברים האסורים מן התורה, ובס"ד הנני לציין אליהם: עיין לגאון המובהק מהרי"ד זינצהיים ז"ל בספרו מנחת עני ח"ב (ערך איסור סחורה די"ט ע"א), ולגאון רבינו אפרים ז"ל בפירושו היקר למשניות משנה ראשונה מסכת שביעית (פ"ז מ"ג), ולגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו גנוזי חיים (מערכת א' אות פ"ג), ולגאון רבי אברהם תאומים ז"ל בשו"ת חסד לאברהם מהדורה תנינא (יו"ד סימן ל"ו), ולגאון רבי שלמה דרומר ז"ל בשו"ת בית שלמה יו"ד (ח"א סימן קצ"ב),

כדעת תרומת הדשן, וזה תימה כמו שתמהו על תרומת הדשן". הרי דקרי בחיל שהלכה רווחת ושדעת כל הפוסקים שאיסור זה מן התורה, והסברה שהביא תרומת הדשן דהוי מדרבנן יחידאה ע"ש.

ובסוף דבריו שם (דרי"ט ע"ב) כתב הגאון חקרי לב: "והיה מקום להתיר מטעם ספק ספיקא, ספק אם איסור סחורה מדבריהם וספיקו להקל ואף אם תמצוי לומר שהוא מן התורה ספק דבדיעבד לא אסרו, וכהאי גוונא ראיתי לר"ש פלורנטיין בשו"ת מגן שאול (סימן י"ד) שהתיר מטעם ספק ספיקא, והם דברי תימה דסברת תרומת הדשן דאיסור זה הוי מדרבנן הוי סברת יחיד וכמו שכתב בספר פני משה ח"א (סימן ג') דרבו החולקים עליו, ובסברת יחיד נגד רוב לא חשיבא ספק דמן התורה אזלינן אחר הרוב כמו שכתב התרומת הדשן (סימן קצ"א), וכמו שכתבתי לעיל (סימן קכ"ו) וכו'. הרי שנקט בפשיטות דאיסור סחורה הוי איסור תורה, ושסברת הסוברים דהוי דרבנן אינה עולה בשם ואי אפשר לצרפה לספק ספיקא ודוק היטב.

ובזאת מצאתי שכתב גם בריה דהגאון חקרי לב ז"ל, רבה של ירושלם ת"ו מר ניהו הגאון רבי דוד חיים חזן ז"ל בספרו שו"ת נדיב לב ח"א (י"ד סימן ע"ה ד"ה ויען דק"ג ע"ג): "דעת רוב הפוסקים ז"ל דסבירא להו דאיסור סחורה בכלל האיסורים הוא מדברי תורה עש"ב.

ושם בנדיב לב (ד"ה איך דק"ל ע"ד) כתב: "דין זה דאיסור סחורה בדברים האסורים לאכילה הוי דאורייתא לדעת הרי"ף והתוספות והרא"ש והרשב"א לפי דעת רוב הפוסקים בדעתו, וכן הכריחו רוב רבני האחרונים בדעת הרמב"ם, וכן הסכימו הרב מכתם לדוד, והרב

(סימן ט' דפ"ו ע"ב) וקרי לה לסברת האומרים דאיסור סחורה מדרבנן סברה יחידאה ע"ש, ועיי' בכף החיים שם (אות י"ט) ע"ש, ובשו"ת אבני נזר יו"ד (סימן ק"ה אות כ"א) כתב: "בענין איסור סחורה בדברים האסורים תפסו האחרונים שהוא דאורייתא כפשט הסוגיא דפסחים, והחות יאיר חידש דוקא בטמאים אבל בנבלות וטריפות מדרבנן וכו' והסכים אתו החתם סופר, ולא נראה לי וכו' ע"ש.

ובהיותי בזה ראיתי לגאון עוזינו רבי יוסף רפאל חזן ז"ל בספרו הנורא חקרי לב יו"ד (סימן קמ"א) שהאריך בבירור ענין זה דאיסור סחורה בדברים האסורים אם הוא מן התורה, ואביא כמה לשונות מדבריו. כתב שם (ד"ה ומיהו דרי"ז ע"ד): "ואולם עיקר איסור זה הוי מדברי תורה, כמבואר במסכת פסחים (כ"ג א') וירושלמי שביעית (פ"ז ה"א) ותורת כהנים (פרשת שמייני), וכן כתבו כל הפוסקים, זולת תרומת הדשן (סימן ר') שכתב בשם גליון תוספות דהוי מדבריהם, וכבר תמהו על דבריו כל הבאים אחריו והעלו שדברי יחיד הם, ועם שראיתי בשו"ת הרמ"ע (סימן כ"ט) שגם הוא נקט בפשוט דהוי דרבנן ע"ש, הם דברי תימה כמו שתמהו על דברי התרומת הדשן, ושם (ד"ה והדבר) כתב: "אנן קיימא לן דאיסור סחורה מדברי תורה, וראיתי בספר באר יעקב יו"ד (דף ס"ה) שהקשה כן, והכריח דאיסור סחורה מלבד שרצים מדרבנן, ואינו מספיק להלכה רווחת דאיסור סחורה בכלל האיסורים הוי מדברי תורה", ושם (ד"ה גם במכילתא דרי"ח ע"ב) כתב: "ובספר באר יעקב האריך להוכיח דאיסור סחורה מדרבנן ע"ש, ואין דבריו מוכרחים כלל, והעיקר דהוי דבר תורה, וכו' (ושם ד"ה א"ק) כתב: "ומה שכתב דלא פלוג רבנן במילתייהו כנראה דאיסור סחורה דרבנן

ובחיבורי יחי יוסף (סימן ה' אות ז') ודוק, ועיין לקמיה.

ומצאתי לגאון המובהק רבי אפרים זלמן מרגליות ז"ל בתשובתו הנדפסת בשו"ת יד יוסף (סימן פ"ב ד"ה מחמת) שכתב: "כבר הסכימו רוב הראשונים והאחרונים שאיסור סחורה בדברים האסורים מן התורה", ועוד שם (ד"ה ונשוב) כתב: "לגוף הדין נראה עיקר כדכתבו רוב הפוסקים שמן התורה אסור לעשות סחורה" בדברים האסורים ע"ש, [ובענייני איני מבין מה שכתב בתשובתו שם (סימן פ"ג ד"ה ועכ"פ) וצ"ע].

ובזאת ראיתי שכתב הגאון המובהק מזסלב ז"ל בספרו היקר ערוגות הבושם יו"ד (סימן פ"ג אות ה'): "ענין איסור סחורה בדברים אסורים הוא איסור תורה לרוב הפוסקים עיין משנה למלך ושלחן ערוך יו"ד (סימן קי"ז), וכן הסכימו האחרונים וכו', ולפי הסכמת הפוסקים דאיסור סחורה מן התורה וכו', ובודאי אין לומר כיון שיש דעת גליון תוספות דאיסור סחורה מדרבנן הוי ספק ספיקא אבל אין לחשוב זה לספק כלל, כיון דכמעט כל הפוסקים הסכימו דאסור מן התורה" ע"ש. ודבריו כדברי כל גדולי האחרונים שהבאנו דאיסור זה מן התורה לדעת כמעט כל הפוסקים וכלל וכלל אין לצרף לספק סברת האומרים דהוי דרבנן, וכדכתב הגאון חקרי לב כנ"ל, וכיוצא בזה כתב עוד שם בערוגות הבושם (דקס"א ע"ב) דאין לצרף סברת מיעוט לספק, וכן כתב בספרו שו"ת שם אריה ח"א (סימן ד' דקל"ג סע"ד) ע"ש].

ועם שמצאתי לו שם בערוגות הבושם (סימן נ"ז אות י"א סד"ה ובעיקר דפ"ב רע"ב) שצירף דעת הסוברים דאיסור סחורה מדרבנן, ותקשי לך שהרי כאן כתב דכלל אין לצרף לספק

פני משה, ומהר"ש יונה והגאון מר אבי [החקרי לב] דאיסור סחורה בדברים האסורים הוי דאורייתא, ושיטת התרומת הדשן בשם גליון תוספות והרמ"ע מפאנו הוא מדרבנן וכבר תמהו על דבריהם, והם דברי יחיד נגד רובא דרובא דהפוסקים דסברי דאיסור זה מדאורייתא ע"ש"ב.

ולבן דורו של הגאון חקרי לב ז"ל הוא הגאון מהרי"ד זינצהיים ז"ל (בעל יד דוד) בספרו מנחת עני ח"ב (סוף ערך איסור סחורה דף י"ט ע"א) ראיתי שכתב: "רוב האחרונים סבירא להו דאיסור סחורה מדברי תורה הוא הרב פני משה (ח"א סימן ג'), ומהר"ם די בוטון (סימן ה'), ומהר"ש יונה (סימן י"ז) והרב בני יעקב (בשו"ת סימן כ"ג), וכן הסכים הכנסת הגדולה (יו"ד סימן קי"ז הגה"ט אות ב'), והפרי חדש, והמשנה למלך, ודחו בשתי ידיים דברי גליון תוספות [דסבירא ליה דהוי מדרבנן] ואפילו לסניף בעלמא לא צירפהו", והיינו משום דאין לצרף לספק ספיקא סברת מיעוט הפוסקים כנודע, וכעדות שהעיד הגאון רבי יצחק אבולעפיה ז"ל בהשמטות לספרו שו"ת פני יצחק ח"ה (סימן ה' ד"ה אתאן דקס"ב רע"ד) שדעת רוב ככל הפוסקים שסברת מיעוט נגד רוב הפוסקים לא חשיבא ספק, ועוד עיין לו שם בהשמטות (אות כ"ח דקפ"ב ע"א), וכן כתב בספרו פני יצחק ח"ד (מערכת א' אות ד' ד"א ע"ב), וכזאת ממש כתב הגאון מהרש"א אלפנדרי ז"ל בפסק ביטול היתר מכירה בשביעית הנדפס בשו"ת סבא קדישא ח"א (סימן כ"ב דע"ה ע"א) ע"ש"ב, ובס"ד במקומו הארכתי בזה למאד מאד והראתי שכך סוברים קרוב ל**מאה** פוסקים שסברת מיעוט אינה מצטרפת לספק ספיקא, ולפי שעה עיין בחיבורי וזאת ליהודה ח"א (סימן ו' ושם דף נ"ו), ובחיבורי מאמר יעקב (סימן ל"ה מדף קע"ו ואילך),

קרו לה, וכל האחרונים דחו דברי הגאון נודע ביהודה ותמחו עליו וכו"ל, וכן בשו"ת יד סופר (סימן י"ז אות ג') כתב שהאחרונים תמחו על הנודע ביהודה וכו"ל, ואיהו בזכר עשות אזיל אבתריה דהנודע ביהודה, עד כדי כך שהקשה ממנו על רבי חיים פאלאג'י, אתמהא וצע"ר.

ולענ"ד אכן נראה בס"ד דאין לצרף דעה זו דאיסור סחורה הוא מדרבנן, אף לספק

ספיקא, דכבר מפורסם וידוע שרבים רבים אומרים שכל סברה שהיא נגד סברת רוב הפוסקים אין לצרפה לספק, שהרי אפילו באיסור דרבנן הכי קיימא לן וכמבואר בארוכה בקונטרס תשובותי בס"ד, וכאן אביא רק שתי לשונות רבותינו, הראשון זו לשון הגאון מהרשד"ם ז"ל בספר תשובותיו (יו"ד ס"ס צ' ד"ה ולענין ד"צ סע"א): "מכל מקום אחר שרוב הפוסקים נראה שמסכימים לאיסור ראוי לאסור אפילו שהוא איסור דרבנן וכו', ומה שבדברי סופרים הלך אחר המיקל היינו שכשיש שני אמוראים או שני פוסקים אחד מהם אוסר ואחד מהם מתיר אם המחלוקת באיסור תורה הוי ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא ואם הוא באיסורא דרבנן יכול האדם להקל, אבל כשהרוב מחמירים אין להקל אפילו באיסורא דרבנן וכמו שמבואר בתשובות הרשב"א עכ"ל.

ועוד שם בתשובותיו (אה"ע סימן צ"ג ד"ה ועתה דמ"ט ע"ג) כתב מהרשד"ם: "ואין לאומר שיאמר הרי בשל סופרים הלך אחר המיקל, לא יאמר כן אלא מי שאין לו מוח בקדקדו, שלא אמרו כן אלא בשוין, וכמו שכתב הרשב"א ז"ל בתשובותיו דבשל תורה והם שווין הלך אחר המחמיר, ובשל סופרים הלך אחר המיקל, אמנם כשרוב מנין ורוב בנין מחמירים לא עלה על הדעת להלך אחר המיקל", ועוד כתב כן רבינו מהרשד"ם ז"ל בתשובותיו שם (אה"ע

סברה זו משום שהיא סברת מיעוט, יש לומר דבסימן נ"ז רק כתב כן לאלומי מילתיה ולרווחא דמילתא כתב כן, וכדרך הפוסקים לצרף ולגבב לסניף שיטות דחיות, וכמו שכתבו הפוסקים וכמבואר בכללי הפוסקים דילן בס"ד, אבל לא שרק מסברה זו יעשו ספק ספיקא וז"ב. [ויש ללמוד בל"נ בספרו שו"ת שם אריה (יו"ד סימן כ"ו וסימן כ"ט) ע"ש].

ונבד רבינו הגדול החקרי לב ז"ל, מר ניהו רבה הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו שו"ת חיים ביד (סימן ט"ז דכ"ד ע"ג) נמשך אחרי זקנו ז"ל, וכה כתב: "ולעשות ספק ספיקא ולהתיר בכהאי גוונא שמצינו דרבו גם רבו הפוסקים דאסור לעשות סחורה, וכן סבירא להו לכל הפוסקים ראשונים ואחרונים, ובכהאי גוונא אין מקום לעשות ספק ספיקא וכיוצא בזה השיב מר זקני בספר חקרי לב (דלעיל)", ועוד עיין לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו גנזי חיים (מערכת א' כלל פ"ג ומערכת ס' כלל ל"ד) שהאריך וציין בענין זה לעשרות אחרונים ע"ש.

וראיתי לגאון מקושטא רבי יעקב ארגואיטי ז"ל בספרו היקר זכר עשות (מערכת ס' אות כ') שהביא דברי הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו חיים ביד דלעיל שנגרר אחרי זקנו החקרי לב ז"ל שדעת כל הפוסקים דאיסור סחורה מן התורה וסברת האומרים שאיסור סחורה בדברים האסורים מדרבנן אינה מצטרפת לספק ספיקא וכו"ל, והוא תמה עליו שהרי הנודע ביהודה כתב דהסכמת כל הראשונים דהוי איסור דרבנן ע"ש.

ובעניותי איני מבין דבריו ז"ל, שהרי לפי כל מה שהבאנו מבואר באר היטב דאכן כמעט כל הפוסקים סוברים דאיסור זה מן התורה, והסוברים דהוי דרבנן סברא יחידאה

הרי מבואר באר היטב דדעתו ז"ל דאפילו בשל סופרים הלך אחר המיקל אינו אלא בשקולים, וכל שאינם שקולים כלא חשיבי דמו ובטלים כנגד הרוב ולא עולים להחשב ספק, ולפי שעה עיין מה שהבאתי בזה בחיבורי וזאת ליהודה ח"א (הנ"ל), ובחיבורי יחי יוסף (סימן ה') אות ז' ואילך) עיין שם באורך וברוחב מפי סופרים וספרים, ובקונטרס תשובותי נתבאר בארוכה בס"ד, השי"ת יזכני להוציא חידו"ת במהרה אמן.

ומצאתי לתלמיד האבני נזר הוא הגאון חלקת יואב יו"ד (סימן י"ח דמ"ד ע"ב) שכה כתב: "והרבה סוברים דעיקר איסור סחורה הוא רק מדרבנן", ובענייני צל"ע מי הם אותם "הרבה" הסוברים דאיסור זה מדרבנן, כי מהמתבאר עד עתה כל רבותינו הראשונים ז"ל סוברים דהוי איסור תורה, ולא מצינו מי מרבתינו הראשונים שיאמר להדיא ושאיין עמעום בדבריו דהוא איסור דרבנן, אלא הראב"ד, וגליון תוספות, וגם בדברי הראב"ד העיר בשו"ת עמודי אש (סימן י"ג אות ב' דס"ח ע"ג) שלכאורה יש סתירה בראיותיו ע"ש. [והעירני חכם אחד הי"ו שבחידושי הראב"ד ז"ל בבא קמא (פ"ב א') מבואר שדעת הראב"ד ז"ל שאיסור סחורה בדברים האסורים מן התורה הוא, ואין ספר זה תחת ידי ויש לברר].

שמא תאמר והרי הגאון המובהק רבי דוד פארדו ז"ל בספרו שו"ת מכתם לדוד (סימן י"ד דס"ו ע"ב) רצה לומר לפי דרכו ופלפולו הזך שהרמב"ן והרשב"א והמרדכי והרע"ב סוברים שאיסור סחורה מדרבנן ע"ש, אם כן אלו הם ה"הרבה" פוסקים שכתב הגאון חלקת יואב ז"ל.

הא ליתא, דאי משום הא לא איריא ולא מחוורא מילתא, שהרי כבר בא חח"ס

סימן מ"ה דכ"ה ע"ד) עיין שם בארוכה, ועוד עיין למהרשד"ם ז"ל (שם סימן קנ"ח) ודוק.

והעד השני הוא גאון עוזינו מהרש"א אלפנדרי ז"ל שבפסק ביטול היתר המכירה בשביעית הנדפס בספרו שו"ת הסבא קדישא ח"א (סימן כ"ב דע"ה ע"א) כה כתב: "וכבר בתשובה אחרת הארכתי והבאתי לכל דברי הפוסקים שכתבו דמיעוט סברות לגבי הרוב בטלים הם ואינם מועילים להחשב ספק, לא לספק דרבנן ולא בספק ספיקא דאורייתא, ומכללם הפני משה ח"ב (סימן ב') והכנסת הגדולה יו"ד (סימן ק"ה הגב"י אות ס"ב), ובתשובותיו בעי חיי (סימן ק"ז), וכן כתב מהרש"א הובאו דבריו בתשובות אהל יוסף (סימן כ"ט), וכן כתבו בספר באר המים יו"ד (סימן כ"ג), ובספר שביתת יום טוב בתשובת הרב המחבר יו"ד (סימן ב') ושם בתשובת מהר"ן גבאי (סימן ד') וכתב שכן סוגיא דעלמא הכי אזלא, גם הרב חקרי לב יו"ד (ח"א סימן קכ"ו) האריך להוכיח כן, גם אני הארכתי בזה מפוסקים אחרונים עד אחרון בספר הבהיר שער אשר, ועיין חקרי לב מהדורה בתרא (יו"ד סימן ח' דף מ"ב) דהשיב על דברי הפוסקים דמהו הסניף שמצא בנדון דידהו להתיר מפני סברת הרב חוט המשולש, דהא רובא דאורייתא וכאיסור ודאי חשיב, וכן כתב הרב מר בריה שם בחקרי לב (יו"ד סימן א'), וכתב מהרשד"ם יו"ד (סימן צ') דכי קיימא לן בשל סופרים הלך אחר המיקל היינו במחלוקת שקולה אך אם רבו נקטינן להחמיר והביא דבריו בכנסת הגדולה או"ח (סימן ק"ס), ועיין חקרי לב מהדורה בתרא (אה"ע סימן ד'), ועיין עוד להרב מהר"א חזן (כצ"ל) בספר לחיים בירושלים (דף י"ז ע"ג כצ"ל), ועיין בדבר משה ח"א (סימן ל') דכתיב אחר רבים להטות מן התורה ע"ש עכ"ל.

בעזה"י להתבונן בדברי הגאון מכתב לדוד שם, ובדברי הגאון עמודי אש ז"ל.

על כל פנים נמצינו למדים דרובא דרובא וכמעט כל הפוסקים קמאי ובתראי ז"ל דעתם דאיסור סחורה בדברים האסורים הוא מן התורה, ושכן כתבו רוב ככל הפוסקים, ולפי זה יש לתמוה על רבינו הגאון השדי חמד ז"ל דכל רז לא אניס ליה בדברי רבנן, וכאן לא זכר לפי שעה כל דברי רבותינו גאוני בתראי שמעידים בפה מלא שפה אחת ודברים אחדים דדעת רוב ככל הפוסקים דאיסור סחורה בדברים האסורים מן התורה ונקיט איפכא דאיסור זה אינו אלא מדרבנן, והוא תימה לכאורה.

ועוד ראיתי לו עכשיו בשדי חמד חלק הכללים (מערכת ס' כלל נ"ח) שציין לחלק מהאחרונים ז"ל שהבאתי דלעיל, ויש מן התימה שלא ראה שכתבו שלא כדבריו, ורובם ככולם סוברים שהוא אסור מן התורה, ולכאורה דבריהם היפך דברי קדשו וצ"ע. [ועוד עיין בשדי חמד כללים (מערכת א' כלל קכ"א) ובפאת השדי שם (מערכת א' כלל ל"ז ד"ה איסורי וד"ה ודבר שאסור) וצרף לכאן].

שוב מצאתי בס"ד שרבינו הגדול השדי חמד ז"ל בספרו דברי חכמים (סימן פ"ו ד"ה על כן) הוא עצמו כתב והעיד שדעת רוב הפוסקים דאיסור סחורה הוא מן התורה ע"ש, ולכאורה סותר דברי עצמו בזה וצ"ע.

ובהיותי בזה ראיתי לשני המאורות הגדולים גדולי הדור וגדולי המשיבים מגליציה נ"ע, שכתבו דאיסור סחורה בדברים האסורים מדרבנן לדעת רוב הפוסקים, הראשון הגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל שבספרו שו"ת טוב טעם ודעת מהדורא קמא (סימן קע"ו ד"ה תשובה) כתב שדעת רוב הפוסקים דאיסור סחורה בדברים האסורים אינו אלא מדרבנן

הוא רבינו הגאון שדי חמד ז"ל (מערכת כ' כלל קי"ט ד"ה ואנא, ואילך) והביא דברי הרב מכתם לדוד דלעיל וכתב עליו **כר ניים ושכיב אמר לדבריו**, (ע"ש), וסתר יסוד דבריו בטענות בריאות ובתשובות ממרקות, ואסיק דברי המכתם לדוד בתיובא, עיין שם דבריו המצודקים, דברי פי חח"ס חן, ועוד עיין בשדי חמד פאת השדי (מערכת א' כלל כ"ב ד"ה והנה) שגם שם חלק על המכתם לדוד ע"ש. [לברר בשו"ת חיים וחסד מוספיא סימן י"ט מה שעמד על דברי המכתם לדוד].

ובאמת כבר הראנו שדעת הרשב"א ז"ל דאיסור סחורה מן התורה וכנ"ל בראש דברינו. וגם בדעת הרמב"ן הבאנו שמהר"ם די בוטון כתב דסובר דאיסור זה מן התורה וכן העיר בשו"ת ויאמר יצחק וכנ"ל, ואנחנו סייענו דברים אלו שהרי כל תלמידי הרמב"ן והנמשכים אחר דבריו סוברים כן, הרשב"א והרא"ה ורבינו דוד והרשב"ץ וכנ"ל בארוכה.

כמו כן בדעת הרע"ב ז"ל - הנה נושא כליו היותר מובהק הוא רבינו התוספת יום טוב שביעית (פ"ז מ"ד) כתב דהרע"ב ז"ל סובר דאיסור סחורה מן התורה, וכן מצאתי שכתב הגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל בשו"ת טוב טעם ודעת מהדורה קמא (ח"ב סימן ב') שדעת הרע"ב ז"ל דאיסור זה מן התורה, עיין שם שכתב כן כמה פעמים, וכן כתב בדעת הרע"ב ז"ל בשו"ת יד סופר (סימן י"ז סוף אות ג') ע"ש.

וזה טעמי ונימוקי שכתבתי שלא מצינו בדברי רבותינו הראשונים מי שיאמר **להדיא** שאיסור זה מדרבנן זולת גליון התוספות, והראב"ד ז"ל, וגם הראב"ד לא ניצול מפקפוק וכנ"ל, וכעת לא עיינתי בזה, ועוד חזון למועד

התורה", ועוד שם (ד"ר רע"ב) כתב: "ובלאו הכי נראה שדעת רוב הפוסקים דאיסור סחורה מן התורה", וסיים שם: "ועל כל פנים נראה שהדעת נוטה יותר דאין עושים סחורה הוא מן התורה", ושם (ד"ב ע"ב) כתב: "ואם כן בוא וראה כמה רברבא הכי סבירא להו דאיסור מן התורה וכו', ואם כן בטלו הסוברים דהוי דרבנן", ועוד באותה תשובה (ד"ב ע"א) כתב: "לכן כיון דהראשונים סבירא להו כן [דאיסור מן התורה] וכן האחרונים הפנים מאירות והמשנה למלך והפרי חדש והפרי תאר כולו סבירא להו דהוי מן התורה - ודאי דנקטינן כוותיהו" ע"ש.

ובן עוד עיין לו שם בטוב טעם ודעת (סימן ט"ו) שכתב שבילדותו האריך בתשובה להוכיח דהוא מן התורה ע"ש, וכל זה דלא כמו שכתב שם בטוב טעם ודעת מהדורה קמא (סימן קע"ו) ומהדורה תליתאה ח (סימן ג') שדעת קצת פוסקים דאיסור סחורה מן התורה ולדעת רוב הפוסקים אינו אלא מדרבנן, ודבריו סתראי ניהו וצ"ע. [ומה שכתב שם שכן כתב ה"פנים מאירות", הנה הוא ז"ל פתר הראשי תיבות פ"מ המובא במשנה למלך לספר פנים מאירות, אבל אין הכוונה לספר פנים מאירות אלא הכוונה לספר פני משה לגאון המובהק מקושטא רבי משה בבבנשתי ז"ל, ועיין עוד כזאת בחיבורי כרם יעקב (דף קנ"ו), ובחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"א (דף י"א), ובחיבורי שם בצלאל (דף קס"ו) ע"ש].

וממש כזאת יש להעיר גם על הגאון רבי יוסף שאול נתנזון ז"ל שבשו"ת שואל ומשיב מהדורה תליתאה דלעיל כתב דלרוב הפוסקים איסור סחורה אינו אלא מדרבנן וכנ"ל, ואילו שם בשו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא (ח"ב סימן קנ"ט) כתב דרוב מנין ורוב בנין מהפוסקים

ע"ש, וכן עוד שם במהדורה תליתאה (ח"ב סימן קע"ח) כתב לכמה פוסקים אסור סחורה הוא מן התורה ע"ש, ומכדרכת כמה פוסקים, משמע שרק מקצת הפוסקים סוברים כן דאיסור סחורה מן התורה, גם עיין לו בשו"ת טוב טעם ודעת מהדורא תליתאה (או"ח סימן ג' ד"ה ע"ב) שדחה דעת פוסקים הסוברים דהוי איסור סחורה מן התורה ע"ש.

ובן ראיתי לגאון רבי יוסף שאול נתנזון ז"ל בספר תשובותיו שואל ומשיב מהדורה תליתאה (ח"ג סימן ל' ד"ה והנה ראיתי, וד"ה וראיתי בפמ"ג) שגם הוא ז"ל כתב שדעת רוב הפוסקים דאיסור סחורה בדברים האסורים אינו אלא מדרבנן ע"ש. [מצאתי שגם לגאון רבי אברהם מבוטשאטש ז"ל בספרו דעת קדושים יו"ד (סימן ש"ז סק"ב דנ"ו סע"ד) נקט בפשיטות דאיסור זה של סחורה בדברים האסורים אינו אלא מדרבנן ע"ש, ולהאמור צ"ע].

ועם שאיני כדאי כלל וכלל, הרואה יראה מכל מה שכתבנו שלכאורה דברות קדשם תמוהים מאד, ואדרבה נהפוך הוא שרוב ככל רבנן קמאי ובתראי סוברים דאיסור סחורה בדברים האסורים מן התורה הוא וכמשנ"ת, וצ"ע וקצרתי.

שוב ראיתי שהנך תרי גברי רברבי ז"ל לא השוו מדותיהם, ודבריהם סותרים דבריהם לכאורה, כי ראיתי לגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל שם בספרו שו"ת טוב טעם ודעת מהדורה תליתאה ח"ב (סימן ב', ד"ב ע"ב) שכתב: "ואנחנו הוכחנו דרוב הפוסקים סוברים דאיסור סחורה הוא מן התורה", ועוד שם (ד"ב ע"ג) כתב: "ובהא סלקא ובהא נחתא דאיסור סחורה לרוב הפוסקים ראשונים ואחרונים הוא מן התורה", ושם בתשובה ב' (ד"ה תשובה) כתב: "אדרבה רוב הפוסקים סבירא להו דהוי מן

איסור סחורה שהתירו בנזדמנו שכעיקר האיסור הוא מדרבנן. ע"כ.

ובעניותי עם שאיני כדאי, המעיין מעצמו יראה מה שיש הרבה להעיר בדבריו, ותמוה שכתב שלדעת כמה מן הפוסקים איסורו מן התורה, שלשון זה מעיד שרק מקצת הפוסקים סוברים כן (עיין בדבריו לעיל ד"ה ובהיותי), ולא ראה שכמעט כל רבנן קמאי ובתראי נקטו שאיסור זה מן התורה הוא וכמשנ"ת.

וגם מה שדימה הדבר לאיסור מלאכה בחול המועד שגם שם אמרו מסרו הכתוב לחכמים וגם שם לדעת רוב הראשונים איסורו מדרבנן, לכאורה תמוה מאי פשיטותא דיליה, שהרי גם שם רבים רבים מן הפוסקים העידו שאיסור מלאכה בחול המועד מן התורה הוא לדעת רוב הפוסקים, וזו לשון הגאון רבי יצחק אייזיק חבר ז"ל בשו"ת בנין עולם או"ח (סימן כ"א ד"ה הגאון דכ"ח סע"ג): "רוב דעות הראשונים דמלאכה בחול המועד אסורה מן התורה", והגאון הצב"א ז"ל בהגהות נחל אשכול על ספר האשכול ח"ב (סימן מ"ג דף קמ"ג) כתב: "דעת רוב בנין ורוב מנין מהפוסקים דמלאכה בחול המועד אסורה מן התורה", וכן כתב הגאון רבי גרשון ז"ל בספרו ילקוט הגרשוני או"ח (סימן תקל"ג אות א') שדעת רוב הפוסקים דאיסור מלאכה בחול המועד מן התורה, והגאון רבי יוסף ידיד ז"ל בשו"ת ימי יוסף בתרא או"ח (סימן כ"ד ד"ה ומי דף צ"ו) כתב: "ורוב הפוסקים הסכימו שאיסור מלאכה חול המועד מן התורה", וכן כתב עוד שם (ריש דף צ"ז), ובספר טהרת המים חלק שיורי טהרה (מערכת פ' כלל ח') כתוב: "כבר מרן ז"ל או"ח (סימן תק"ל) הסכים להלכה דכפי רובא דרבוותא מלאכה בחול המועד מן התורה ומסרה הכתוב

סוברים דהוי מן התורה ע"ש, וכן עוד שם (ח"ג סימן קכ"ב ד"ה אמנם) כתב שדעת רוב הפוסקים דאיסור סחורה מן התורה הוא ע"ש, ועיין בשואל ומשיב מהדורה תנינא (ח"א ס"ס ע"ח ד"ה ובוה דנ"ח ע"ד) שכתב: "לעשות סחורה בנבלות וטרפות לדעת הפוסקים הוא איסור תורה", ושם מהדורה רביעאה (ח"ב סימן נ"ז ד"ה והנה דף ט' סע"ב) כתב: "ולדעת הרבה פוסקים הוא מן התורה הוא שלא יסחור בנבלות וטרפות דחיישינן שמא יאכל עכ"ד וע"ש, וצ"ע.

ולגאון המובהק מסאסניצא ז"ל ראיתי בשו"ת שערי דעה ח"ב (סימן נ"ה) שכתב: "אם נזדמן אחר כך שנמצאת טריפה אם מותר למוכרה לגוי מצד איסור סחורה בדברים האסורים, שלדעת כמה פוסקים הוא מן התורה ורק בנזדמנו שרי, שהתורה מסרתו לחכמים כמו שכתב בתרומת הדשן (סימן ק"כ), וכו', אך בעיקר הדבר אף שאיני כדאי להכריע מכל מקום נראים יותר דעת הסוברים דאיסור סחורה אינו אלא מדרבנן ומשום הכי התירו בנזדמנו לו, וכעין שכתבו התוספות חגיגה (י"ח א') בענין איסור מלאכה בחול המועד, וענין זה דלא מסרו הכתוב אלא לחכמים לא מצינו מפורש בתלמוד רק בחגיגה שם וזהו פעם אחת בתלמוד לשון כזה שהתורה תמסור לחכמים, וגם שם דעת רוב הראשונים להוכיח מזה שאיסור מלאכה בחול המועד מדרבנן וכו', וכיון שהכתוב בא לסתור דעת הצדוקים משום כך נקיט בה נמי לישנא דהתורה מסרה לחכמים מאי דלא אשכחן בעלמא, והוא לרמוז שממקרא זה נסתרת דעת מתנגדי החכמים מכחישי התורה שבעל פה בענין אחר, אבל לעולם עיקר הענין הוא אסמכתא וביותר במקום שלא מצינו לשון זה מפורש בתלמוד דמסתבר דממה שהתירו לפרקים כמו לענין

ע"ב), ושם בערוך השלחן (אות ז' ו"א) ועוד וצ"ע.

גם מה שכתב באמרי דוד שדעת רמב"ם ז"ל דאיסור סחורה אינו אלא מדרבנן, הנה כבר כתבתי לעיל בראש דברינו שהסכמת רוב וכמעט כל גדולי האחרונים שהרמב"ם ז"ל סובר דאיסור סחורה מן התורה, וכאשר כתבו רבינו הפרי חדש, והמשנה למלך, והפרי תאר, ומראה הפנים, ושו"ת מכתם לדוד, ושו"ת כתב סופר, ושו"ת טוב טעם ודעת, ושו"ת ויאמר יצחק, ובספר זבחי צדק, ובשו"ת מהרש"ם, וערוך השלחן, ועוד, וכמשנ"ת לעיל בס"ד.

עוד ראיתי לגאון רבי יוסף שאול נתנזון ז"ל בשו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא (ח"ב סימן קנ"ט) שכתב: "ובפרט בדעת הרמב"ם לא ברור אם הוא סובר דאסור מן התורה, והרב המבי"ט בקרית ספר נראה שהבין מדבריו שאינו רק מדרבנן, מדלא הביאו כדרכו בקודש בספרו שם שאינו מביא רק מה שנזכר ברמב"ם בדיני דאורייתא וכו' ע"ש.

ובענייני עם שאיני כדאי כלל, לא זכיתי להבין דברי קדשו זיע"א, חדא שהרי עדות כמעט כל גאוני בתראי שדעת הרמב"ם ז"ל דאיסור סחורה מן התורה הוא וכמו שציינתי לעיל וכו"ל, והמעייין בכל מה שרמזתי כאן לעיל ימצא עוד הרבה רעים אהובים שכתבו כן שהרמב"ם ז"ל סובר דאיסור סחורה מן התורה הוא, ואקצר.

ותו יש לי להעיר על רבינו הגאון שר התורה מהרי"ש נתנזון ז"ל, שמה שרצה להסתייע מדברי הגאון מבי"ט ז"ל שהבין שדעת הרמב"ם דאיסור סחורה מדרבנן מדלא הביאו בספרו קרית ספר שאינו מביא רק מה שנזכר ברמב"ם בדיני דאורייתא, תמה אני על עצמי שהמעייין בדברי הגאון מבי"ט ז"ל בקרית ספר

לחכמים", והארכתי בזה בס"ד בקונטרס חול המועד, ומקצתו נדפס בחיבורי זכות יצחק ח"ב (סימן כ"ו) עיין שם, ועיין בחיבורי הנכחי (סימן), ועוד יתבאר בעזה"י. ועיין לגאון חיד"א ז"ל ביעיר און (מערכת א' כלל ס"ח) ודוק.

כמו כן מה שכתב הגאון שערי דעה ז"ל שענין מסרו הכתוב לחכמים נזכר רק פעם אחת בתלמוד בחגיגה (י"ח א'), תמה אני על עצמי שהרי נזכר בעוד מקום בתלמוד, והוא במסכת בכורות (כ"ו ב') ע"ש, וכמדומה שמשם גם נסתר כל עיקר הסברו בענין זה וצער, ועיין בזה בדברי רש"י שבת (ס"ט ב') ומועד קטן (ב' א') ותוספות שם, וקידושין (י"א ב') ותוספות שם, ושבויעות (ד' ב'), ותמורה (כ"ז א'), ותוספות יומא (כ' א', ומ"ה ב', ונ"ד א' וע"ט ב') וזבחים (פ"ו ב'), ועיין בספר יד מלאכי (כלל רט"ז), ומכלל דברינו כאן יראה המעייין מה שיש לעמוד במה שהביא שם יד מלאכי, וקצרתי במה שלא שייך לנושא דידן ונתבאר במקומו בס"ד.

ומכלל דברינו בס"ד יראה הוואה מה שיש לעמוד על דברי הגאון מסטניסלב ז"ל בשו"ת אמרי דוד (סימן צ"ה) שכתב: "ידוע שגדולי האחרונים העלו דאיסור סחורה בדברים האסורים דרבנן הוא, ושכן סבירא להו לתוספות ורמב"ם וש"ך וט"ז ע"ש, ועם שאיני כדאי במחכת"ה אדרבה נראה שהסכמת רבותינו גדולי האחרונים דהוא מן התורה וכמשנ"ת בס"ד.

ובן מה שכתב שם באמרי דוד בדעת התוספות דסבירא להו דאיסור סחורה מדרבנן, במחכת"ה, אף התוספות סוברים דאסור מן התורה לעשות סחורה כיעויין בכל האחרונים ז"ל שהבאתי בס"ד, ובארוכה עיין בזה בשו"ת מצות כהונה (סימן ל"ו דכ"ז ע"ב), ושו"ת מכתם לדוד (י"ד שם), ושו"ת ויאמר יצחק (שם דנ"ד

שינויים גדולים והוספות רבות, לכן חפשתי בכמה וכמה דפוסים שונים ולא מצאתי כלל ועיקר בזה. הא חדא, ועוד הייתי תמה מהו זה שכתב שם במנחה חריבה: קיצור שלחן ערוך סימן ס"ד ב"מ ס"ז, ומאי ב"מ, וצ"ע.

ובאשר נתתי לבי להתבונן בזה עזרני האל ב"ה ועלה בדעתי שיש טעות סופר בדברים כאן, ובמקום ב"מ ס"ז בשתי תיבות, צריך לומר בתיבה אחת במס"ז, והוא ראשי תיבות במסגרת זהב, והיינו הגהות מסגרת זהב ששל ספר קיצור שלחן ערוך, ואכן כשחפשתי בספר קיצור שלחן ערוך שעם הגהות מסגרת זהב ראיתי (שם ס"ק א') שכתב ככל אשר הביא הגר"פ עפשטיין ז"ל בשמו, אות באות תיבה בתיבה, ונתאמתה השערותנו תל"ת.

אלא שצריך להבין מהו שכתב שם במסגרת הזהב "ברכ"י, ואי אפשר לומר דכוונתו לספר ברכי יוסף שהרי באמת בברכי יוסף לא נזכר כלל דין זה וכאשר כתב הגאון רבי פינחס עפשטיין ז"ל וכו"ל, ועלה בדעתי בס"ד שגם כאן נפלה טעות, ובמקום ברכ"י צריך לומר ברכ"י, ולא היינו ברכי יוסף לגאון חיד"א ז"ל, אלא ברית יעקב לגאון המובהק רבי יעקב ליבשיץ מנובהרדוק ז"ל, ועיינתי שם בשו"ת ברית יעקב (י"ד סימן מ"ג) וראיתי שהעלה להתיר לסחור באיסורי נדר ושבועה ע"ש. [ועיין במסגרת זהב שם סימן אחד לאחריו דהיינו סימן ס"ה סק"א, שגם שם הביא דברי הברית יעקב (י"ד סימן מ"ט) ע"ש, ודון מינה לנדון דידן].

וצריך חפוש בגוף ספר מנחה חריבה היכן דן בזה, כי אולי שם כבר הביא כל המדברים בענין זה וגם לברית יעקב, ועיין בזה לגאון רבי דוד פארדו ז"ל בספרו ספרי דבי רב על ספרי (פרשת נשא דל"ד ע"ג), ושו"ת אבני נזר

יראה שאין כך דרכו, ואדרבה בהרבה מאד מקומות מביא הוא דינים דרבנן, ולדוגמא אציין לקרית ספר הלכות סוכה (סוף פ"ו וסוף פ"ז), והלכות קידוש החודש (סוף פ"ד), והלכות ראש השנה (סוף פ"ב), והלכות גירושין (סוף פ"א), והלכות שחיטה (פ"ב), וסוף הלכות ערכין, והלכות כלאים (פ"א), והלכות תרומות (פ"ג), והלכות בכורות (פ"ה) ועוד הרבה שנקט מילי דרבנן ע"ש, וצ"ע.

במו כן יש לי להבין מדוע הוזקק הגאון רבי יוסף שאל ז"ל לדרכו זו להוכיח שאיסור זה מדרבנן, ולא ראה דברי הגאון מבי"ט ז"ל המפורשים בזה, דהנה מצאתי בס"ד לגאון מבי"ט ז"ל בספרו קרית ספר הלכות בכורות (ספ"ה) שכך כתב: "איסור סחורה באיסורי תורה מדרבנן דילמא אתי בהו לידי תקלה" ע"ש וצ"ע. איברא כל גדולי האחרונים נקטו בדעת הרמב"ם שדעתו שאיסור סחורה מן התורה וכו"ל. [ומה שיש עוד לעמוד בדברי הגאון שואל ומשיב שם נתבאר במקומו בס"ד].

ולראב"ד פה עיר הקודש ירושלם ת"ו הוא הגאון רבי פינחס עפשטיין ז"ל בספרו היקר מנחה חריבה על סוטה (בהשמטות שירי המנחה, דק"מ ע"ג מדפי הספר) ראיתי שכתב: "לענין אי מותר לסחור באיסורי מאכל שנדר מהם הנאה, הנה מצאתי דרך למודי בקיצור שלחן ערוך סימן ס"ד ב"מ ס"ז שם שהביא דבאיסור נדר ושבועה אין בו איסור סחורה, ברכ"י ע"כ. ואני לא מצאתי דבר זה בברכי יוסף ולא בשו"ת ברכה, ונאמן עלי המחבר" עכת"ד.

ועיינתי בקיצור שלחן ערוך שם סימן ס"ה ולא מצאתי מאומה בענין זה, ולפי שנודע שיש כמה הוצאות של קיצור שלחן ערוך עם

די"ח ע"ג, וסימן קפ"ו אות א' דקפ"ז ע"א, וסימן ק"צ ס"ג דרי"ב ע"א, ועוד לו שם ח"ב (סימן קצ"ב ס"ב ד"ו ע"ד), ועוד לו שם ח"ג (סימן ש"מ אות א') עיין שם באורך וברוחב מדברי גאוני קמאי ובתראי וכתב שם שכן דעת מרן ז"ל, ע"ש.

ועיין בזה לגאון מהרי"ד זיצהיים ז"ל בספרו מנחת עני ח"א (ערך ספק דף נ"ט), ולגאון רבי יצחק בן ואליד ז"ל בשו"ת ויאמר יצחק ח"א (י"ד סימן ס"א דמ"ח ע"ג), ולגאון מהרש"א אלפנדר ז"ל בשו"ת הסבא קדישא ח"א (סימן כ"ב ד"ע ע"א ודע"ו ע"א), ולגאון רבי יצחק אבולעפיה ז"ל בשו"ת פני יצחק ח"ו (חומ"מ סימן ב' דט"ו סע"א), ולגאון שמ"ח גאנין ז"ל בספרו שמח נפש (מערכת ס' דס"א ע"א), ולגאון רבי יוסף ידיד הלוי ז"ל בספרו ברכת יוסף ח"א (סימן נ"ח דף קע"ח), ולרבינו הגאון חח"מ ז"ל בשו"ת אור לי (סימן צ"ג ד"צ סע"ג וע"ד), ובספרו שדי חמד (מערכת ס' כלל ט"ל), ובחלק דברי חכמים (סימן ס"ו), וגם הוא כתב משם האחרונים דעת מרן ז"ל כן דכל דנסתפק לנו אם הוא מן התורה או מדרבנן מיקרי ספיקא דאורייתא לחומרא, ונתבאר במקומו בס"ד ואכמ"ל. [ועיין בחיבורי נר יהודה (סימן ו' דף ק"ב), ובחיבורי זכות יצחק ח"ב (סימן כ"ו דף ק"ב), ובחיבורי ברכי נפשי ח"א (דף נ"ב ודף ס').]

ולפי זה אף אם היתה מחלוקת שקולה גבי איסור סחורה בדברים אסורים, היה לנו לנקוט שאיסור זה מן התורה, כאשר לימדונו רבותינו וכנ"ל, קל וחומר בן בנו של קל וחומר שכמעט כל רבותינו הראשונים כמלאכים נ"ע סוברים שאיסור זה מן התורה, וכן הסכמת כל גדולי רבותינו האחרונים ז"ל וכמבואר באר היטב לעיל, לכן אין ספק דנקטינן שאיסור סחורה בדברים האסורים מן התורה, וכהכרעת מרן ז"ל, וז"ב.

(סימן), ושו"ת בית יצחק או"ח (ס"ס פ' אות ט'), ושו"ת אמרי שפר קלצקין (סימן כ"ב די"ח ע"א), ולמו"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים יו"ד (סימן קי"ז אות ו') ואכמ"ל.

שוב מצאתי שדבריו נמצאים במנחה חריבה שם (דמ"ה ע"ד) אך לא הזכיר מכל האמור ע"ש. ועיין בזה בספר מחנה לוייה על הלכות שמחות ונזירות (סימן כ"ח), ורשום אצלי לעיין עוד בזה בשו"ת אמרי יוסף ח"ב (סימן ק"ט ד"ע ע"ב) ע"ש. [ולכאורה צ"ב לשונו שם שכתב: "בגדון דידן איסור דאורייתא בודאי ליכא דלשיטת כמה פוסקים כל איסור סחורה בדברים האסורים הוא רק מדבריהם" והרי דעת רוב דרובא דאיסור זה מן התורה וכמשנ"ת וצ"ע].

והשתא נבוא לסכם הענין לפום הילכתא, ואמינא בס"ד דהנה מסורת בידנו דבכהאי גוונא שיש מחלוקת אם האיסור מן התורה או מדרבנן, שיש אומרים דאינו אסור אלא מדרבנן ויש אומרים דאסור מן התורה, מיקרי ספיקא דאורייתא לחומרא, וכמו שכתב מרן ז"ל בבית יוסף יו"ד (סימן רכ"ה) משם תשובות הר"ן ז"ל, וכך דעת מרן ז"ל עצמו וכאשר כתב הגאון המובהק רבינו עוזר ז"ל בספרו אבן העוזר או"ח (סימן קס"ו) והגאון פתח הדביר (סימן קפ"ו אות ב' דקפ"ו ע"א) ועוד לו שם (סימן ק"צ דרי"ב ע"א), וכן הסכמת האחרונים לדינא וכדכתב הגאון חיד"א ז"ל ביעיר און (מערכת ס' כלל כ"ו), וכן הסכים הגאון רבי יצחק טייב ז"ל בספרו ערך השלחן יו"ד (סימן ק"י סוף אות י"ט דצ"ו ע"ג) וכן כתב גם בספרו חקת הפסח (סימן תל"ג אות י"א) ובספרו ווי העמודים (סימן כ"ד סק"י דל"ו ע"ג), והאריך בזה גאון עוזינו רבי חיים פונטרמולי ז"ל בספרו היקר פתח הדביר ח"א (סימן ג' אות ב')

דרצ"ה סע"ב) כתב: "ומיום שנחרב בית המקדש אין בידנו הלכה ברורה מפני היד שנשתלחה ורבו הדעות, אי לזאת ויפה לנו וכשר הדבר להיותנו נוטים אחרי הרבים קמאי ובתראי", ועיין שו"ת תעלומות לב ח"ד (סימן י"ח דכ"ו ע"ג), ובחיבורי ברכי נפשי ח"ב (דף נ"ח, ודף צ"א) בס"ד.

והמורים מן האמור להלכה ולמעשה בס"ד: איסור סחורה בדברים האסורים מן התורה הוא, וספיקו להחמיר, ואין לצרף לספק סברת האומרים דאיסור סחורה אינו אלא מדרבנן ולעשות ממנה ספק, וכשיש עוד טענות וראיות ברורות להיתר, רק אז יש לצרף גם סברה זו לסניף, כנלע"ד בס"ד.

מזכרות לענין הנ"ל ויש לבררם בס"ד לעת הפנאי: עיין בספר פתח עינים שביעית (פרק ז'), ובבא קמא (פ"ב א' ד"ט סע"ד) וצ"ע מה שכתב בשיטת הרשב"א, ועיין ביעיר און (מערכת א' אות ס"ח) ושוררי ברכה יו"ד סימן קי"ז אות א') ויש לברר בשו"ת צל הכסף ובספרו אלף כסף (סימן ז' ד"ה ע"ב), ושו"ת אבני ציון הכהן ח"ב (דף קס"א), שו"ת יד סופר ערלוי (סימן י"ז דס"ג ע"א ודס"ד ע"ב).

וכבר מפורסם וידוע מה שלימדונו רבותינו ז"ל שדעת רוב הפוסקים היא ההכרעה הגדולה ביותר שיש בהוראה ובפסק וכדכתיבנא וברירנא בס"ד בחיבורי נר יהודה (סימן ד' דף ע"ח ואילך) עיין שם וצרף לכאן, וכבר מפורסם וידוע שדעת רוב הפוסקים היא ההכרעה הגדולה ביותר שיש בהוראה ובפסק וכדכתיבנא נמי בחיבורי ברכי נפשי ח"ב (דף נ"ח, ודף צ"א), וגם ידעת שכל שמצינו דעת רוב הפוסקים כן הלכה, ולא אומרים הלכה כדברי המיקל, ואפילו בדרבנן וכאייתנא התם בחיבורי ברכי נפשי ח"ב (דף קמ"ה) מפי סופרים וספרים בס"ד.

וזו לשון אחד המיוחד מעמודי ההוראה דגאוני בתראי דכל רז לא אניס ליה בנתיבות ההלכה וארחות המשפט מר ניהו רבה הגאון מהרש"ם ז"ל בספר תשובותיו ח"ט (סימן ס"ו דצ"ג ע"ב): "כבר כתב הרדב"ז (סימן קט"ז) דגם במחלוקות הפוסקים זה שלא בפני זה אחרי רבים להטות ועיין בספר גט פשוט (כלל א'), **וכן הוא סוגיין דעלמא בכל מחלוקות הפוסקים** עכ"ל, וגאון תונס רבי עוזיאל אלחייך ז"ל בספרו משכנות הרועים (מערכת ק' סוף אות כ"ג

חידושי סוגיות

(יבמות ה' ב')

בענין אינו עושה מעשה עמך בעובר על איסורים דרבנן

[עדות ביעקב ח"ב ס' ג]

י"ב כסלו תשמ"ב.

א.

יבמות (ה' סע"ב): "יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת, תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, כולכם חייבים בכבודי, מאי לאו דאמר ליה שחוט לי בשל לי, וטעמא דכתב רחמנא את שבתותי הא לאו הכי דחי" ע"ש.

וחד מן תקיפי קמאי רבינו החזקוני ז"ל בפירושו לתורה ויקרא (י"ט ג') כה כתב: "קשה דכתיב ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך, ואם אביו ואמו אומרים לו לחלל שבת אינו חייב לכבדם. ויש לומר דמיירי בשבות דרבנן דאתי כבוד אב ואם דאורייתא ודחי שבות דרבנן".

ויש להבין דמפשט לשון התלמוד כאן "מאי לאו דאמר ליה שחוט לי בשל לי", מתבאר דבדאורייתא עסקינן ולא במילי דשבות, ורבותינו האחרונים ע"ה האריכו בדבר הרב החזקוני ז"ל עיין בכל המצויין בספר פרדס יוסף ויקרא (שם), ועוד בפרדס יוסף שמות (כ' י"ב, ל"א י"ג) ואכמ"ל.

ומדברי הרב החזקוני ז"ל יוצא שהעובר על מילי דרבנן אכתי נקרא עושה מעשה עמך, דאם לא עדיין קושיית הרב החזקוני ז"ל במקומה עומדת, דמה בכך שהאב אומר לו לעבור בשבות דרבנן והיה לבן לשמוע בקול אביו, ולכך בעינן ילפותא דכולכם חייבים

בכבודי דלא ישמע לו כהאי גוונא, ועדיין קשה שהרי האב אכתי אינו עושה מעשה עמך שהרי עובר על איסורא דרבנן, ואם כן ילפותא למה לי, אלא שמעת מינה דהעובר על מילי דרבנן בכלל עושה מעשה עמך הוא ודוק.

והנה כל זה אליבא דהרב החזקוני ז"ל, אבל עצם הדברים צריכים עיון דנמצא לפי זה דבא קרא למעט מילי דרבנן, ובעלמא לא אשכחנא כן, וזו לשון הרמב"ם ז"ל בהלכות כלאים (פ"י ה"ד): "ומנין שכל איסורין אלו של תורה - שהרי הוצרך הכתוב להתיר כלאים בציצית, כמו שלמדו מפי השמועה שלא נסמכה פרשת כלאים לפרשת ציצית אלא להתיר כלאים בציצית והציצית חוטין קשורין בלבד הן, מכלל שחיבור כזה שלא במקום מצוה אסור מן התורה, שאינו ממעט בתורה דבר שהוא אסור מדברי סופרים", ומקורו במנחות (ט"ז א'), ובפירוש התורה לרבינו אלעזר מגרמיזא בעל הרוקח ז"ל במדבר (פרשת בהעלותך דף ל"ד) כתב: "הזאה שבות היא וקרא לא משתעי בשבות" ודוק.

ועיין בזה סוכה (כ"ז ב', ומ"ג א'), וקידושין (י"ז סע"ב) דבר תורה וכו' וברש"י שם, ועיין שו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא ח"א (סימן קל"ט דמ"ב סע"ד), ושם מהדורה רביעאה (ח"ג סימן ד' ד"ז ע"א וע"ב), ושם מהדורה חמישאה (סימן ג"ג דמ"ט סע"ד)!! ולגאון מקיטוב ז"ל בספר עונג חיים לשבת (באורח חיים למעלה סימן

עמך, ולכאורה אדרבה איפכא יש לדקדק מדברות קדשם דאם אכן כל העובר על איסורים דרבנן מיקרי אינו עושה מעשה עמך, לא היה לתוספות ז"ל לומר כדבריהם שכתבו, אלא היו אומרים שאינו עושה מעשה עמך זה האמור כאן הוא כבכל מקום, מכיון שעבר על שארית ישראל וגו' והוא איסור דרבנן תו לא מיקרי עושה מעשה עמך וכדבעלמא ודוק. ועיין מהרש"א ומהר"ם שיף שם, ובספר אוצר מפרשי התלמוד שם (דקפ"ז ע"א) ודוק.

ומצאתי בשו"ת תשב"ץ ח"א (סימן קס"ח) שכתב: "אמרין בירושלמי דמועד קטן תבוא מארה לשכיניו שהצריכוהו לאבל לעשות ולאכול, מפני שלא למדו שאם למדו היו יודעים שאבל אסור לאכול משלו מדקאמר רחמנא ליחזקאל ולחם אנשים לא תאכל כדאיתא במועד קטן (כ"ב ב'), ואי נמי למדו ולא קיימו מצות הבראה ראויין הן לקללה, ככל מי שאינו עושה מעשה עמך דלייטנין ליה כדאיתא ביבמות (כ"ב ב') ובבא מציעא (מ"ח ב') עכ"ל.

ומפורש שדעתו ז"ל שגם באיסור דרבנן גרידא כההיא שלא קיימו מצות הבראה באבל רח"ל מיקרי אינו עושה מעשה עמך ולייטנין עלה רח"ל, והרשב"ץ ז"ל מדמה זאת לההיא דבבא מציעא שהבאתי, ושמע מינה דלית ליה לדברי התוספות ז"ל, אלא אכן דעתו הרמה שכל העובר על איסור דרבנן מיקרי אינו עושה מעשה עמך ודוק.

ושם בבא מציעא (מ"ט א'): "איתמר דברים רב אמר אין בהן משום מחוסרי אמנה, ורבי יוחנן אמר יש בהם משום מחוסרי אמנה" ובנימוקי יוסף שם (דכ"ט ע"א) כתב: "איתמר דברים וכו', בלא מעות אף על פי דלא קאי ב"אבל אמרו מי שפרע" כדאמרין לעיל משום מחוסר אמנה איכא כשחזור בו, ונראה לי דלאו

י"א וסימן י"ג), ובארוכה בהשמטות לשם בדף האחרון שבספר, ושדי חמד (מערכת ק' כלל כ"ח) ובקונטרס מיוחד שכתבתי ביד אייר תש"ל באתי בארוכה בזה בס"ד, ואכמ"ל.

ב.

ובס"ד נראה לי להביא ראייה דגם העובר על איסור דרבנן תו לא מיקרי עושה מעשה עמך, מההיא דבבא מציעא (מ"ד א') דתנן: "נתן לו מעות ולא משך ממנו פירות יכול לחזור בו, אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדבורו".

ובתלמוד (שם מ"ח רע"ב) אמרו: "איתמר אביי אמר אודועי מודעינן ליה (דע שאם תחזור סופך להפרע ממך, רש"י) רבא אמר מילט לייטנן ליה, אביי אמר אודועי מודעינן ליה דכתיב ונשיא בעמך לא תאור, רבא אמר מילט לייטנן ליה דכתיב בעמך, בעושה מעשה עמך", ופירש רש"י ז"ל: "בעושה מעשה עמך, בעמך דרשינן הכי והאי לאו עושה מעשה עמך הוא דכתיב (צפניה ג') שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב".

ולכאורה דבר זה שהעובר על שארית ישראל לא יעשו עולה אינו אלא מדרבנן, ואמר רבא דהלכה כמותו דמילט לייטנן ליה, דאינו עושה מעשה עמך ודוק. [ודוחק לומר דדברי קבלה כדברי תורה מיקרי].

הן אמת שרבותינו בעל התוספות ז"ל שם כתבו: "בעושה מעשה עמך, לא מיקרי האי אינו עושה מעשה עמך לענין שיהיה מותר לקללו בחנם, כי אם לקללו על המקח הזה במי שפרע".

ולפי שיטת התוספות אין ראייה שהעובר על איסור דרבנן מיקרי אינו עושה מעשה

וביוצא בזה ראיתי לגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל בשו"ת האלף לך שלמה יו"ד (סימן ר"ג) שכתב שאבא המבטל מצות עשה כגון שאינו מתפלל ואינו מניח תפילין, מיקרי עושה מעשה עמך "דבעשה אף דאינו עושה מעשה עמך חייב לכבדו" מה שאין כן בלאוין ע"ש.

ובעניו נעלם ממני מדוע הנך תרי רברבי ז"ל לא העירו מההיא דבבא מציעא דגם העובר על דרבנן מיקרי אינו עושה מעשה עמך הנ"ל, ואף אם נאמר כתוספות הנ"ל, על כל פנים היה להם להביא הדברים הללו וצ"ע.

וראיתי היום י"ב כסלו תשמ"ב בהגהות תועפות ראם שעל ספר יראים השלם (סימן קנ"ו אות ה') שחקר בזה במי שעבר על איסור דרבנן אי מיקרי עושה מעשה עמך, או רק כשעובר על אסורי תורה, וציין למנחת חנוך (מצוה ר"ס) שנסתפק בזה ולא הכריע, ושבספר עצי לבונה יו"ד (סימן קס"א וסימן ר"מ) כתב בשם הרמב"ם דהעובר על מילי דרבנן אכתי מיקרי עושה מעשה עמך, והוסיף שהוא לא ידע איה מקום דברי הרמב"ם, ושמדקדוק לשון ספר יראים שם שכתב: "ואם הוא עבריין באחת מכל המצוות האמורות בתורה ולא עשה תשובה אינו מחוייב לא להחיותו וכו' דכתיב וחי אחיך עמך", שמעינן דרק כשעבר על מילי דאורייתא לא מיקרי עושה מעשה עמך, שהרי נקט מצוות האמורות בתורה ע"ש. ולא עמד במה שהבאנו בס"ד, והנלע"ד כתבתי.

ג.

כתב הרב החזקוני ז"ל בפירושו לתורה ויקרא (י"ט ג'): "קשה דכתיב ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך, ואם אביו ואמו אומרים לו לחלל שבת אינו חייב לכבדם. ויש לומר דמייירי בשבות דרבנן דאתי כבוד אב ואם דאורייתא ודחי שבות דרבנן".

עושה מעשה עמך הוא מיקרי כיון שמדבר כזב, וכדאמר רבי יוחנן ישראל שאמר לבן לוי כור מעשר לך בידי, רשאי בן לוי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר, ואין לו לחוש לשמא יאכל טבלים, שיש לו לסמוך על מקרא שכתוב שארית ישראל לא יעשו עולה וגו'", ואינו נראה בדבריהם גרידא יש איסור תורה וכדכתב כן להדיא בתוספת יום טוב שביעית (ספ"ט מ"י) דאינו אלא אסמכתא ע"ש.

ובהיותי בזה ראיתי בספר מנחת חינוך (מצוה מ"ח אות ד') שכה כתב: "אם היו אביו ואמו רשעים פטור על מכתן, דבעינן עושה מעשה עמך כמבואר בסנהדרין (פ"ה א') וביבמות (כ"ב ב'), וגדר מעשה עמך אינו מבואר עד היכן הוא, ואף שרש"י בסנהדרין פירש דכיון שעבר עבירה שיש בה מיתה לאו עושה מעשה עמך הוא, וכן פירש ביבמות כיון דבא על הערוה, אם כן אפשר דוקא עבירות חמורות שיש בהם מיתה או כרת. אך בבבא מציעא (ס"ב א') לענין פרה של רבית גם כן אמרינן דהוה ליה אינו עושה מעשה עמך, ומה שרש"י כאן פירש כן - כיון דבאמת מייירי כן ולפי זה אפשר דבאיזו עבירה שעבר במזיד, אפילו מצות עשה, הוי ליה אינו עושה מעשה עמך, וצ"ע בזה".

ועוד לו בספר מנחת חינוך (מצוה ר"ס אות י"ז) כתב: "דין זה דמבואר דאם אינו עושה מעשה עמך פטור בקללה, ואפילו באב ואם, לא נתברר לי אי דוקא שהוא רשע על כל פנים מפסולי עדות דנקרא רשע הוא דאינו חייב, אבל אם אינו פסול לעדות כגון דעבר על לאו שאין בו מלקות דלאו רשע הוא אפשר דחייב, ואפשר כיון דמבואר בלשון עושה מעשה עמך, כל שעבר איזה עבירה, ואפשר אף עבירה דרבנן הוא בכלל אין עושה מעשה עמך עד שיעשה תשובה, ועוד חזון למועד אי"ה".

ומפורש בדברי הרא"ש ז"ל שאבא שצויה לבנו שישנא יהודי אחר "לא היה האב בזה הדבר עושה מעשה עמך, ואינו צריך לכבדו", הרי שגם בדיבור גרידא אינו נחשב לעושה מעשה עמך וכסברת הרב החזקוני ז"ל, ולא כדעת הסמ"ג ודוק.

וחושבני שתלמיד הרא"ש ז"ל הוא רבינו ירוחם ז"ל גם הוא סובר כרבו הרא"ש ז"ל שבדיבור בעלמא מיקרי אינו עושה מעשה עמך, שכן כתב רבינו ירוחם ז"ל בספרו (נתיב א' ח"ד): "אמר לו אביו שחוט לי בשל לי בשבת וכו', וכן אם אמר לו הטמא והחזר לי אבדתי שהיא בבית הקברות, ואפילו אמר לו אל תחזיר אבידה לפלוני או לא תעשה מצוה פלונית עד שתאכילני ותשקני - אינו שומע לו, דאין הכשר מצוה דוחה שום דבר מזה, וכל שכן אם אמר לו בלא הכשר מצוה כדי להעבירו אל תחזיר ולא תעשה מצוה פלונית, דכתיב ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך".

וכיוצא בזה ראיתי לרבינו המאירי ז"ל יבמות שם: "תניא יכול אמר לו אביו הטמא והוא כהן או שאמר לו אל תחזיר אבידה, יכול ישמע לו תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבים בכבודי, ואפילו במקום כבוד כגון שהיה לאביו אבידה בבית הקברות ואמר לו הטמא ליכנס שם להשיב אבדתי, או שאמר לו להביא לו פירות משם או שהיתה אבידת אחרים לפניו, והאב צריך לאכול, ואומר לו הכן לי לאכול ואל תשיב אבידה, דלא אתי עשה דכבוד למידיחי לאו דלא יטמא ולא תוכל להתעלם אף על גב דאיכא הכשר מצוה וצורך לאביו בכך, שאם אין כאן אצלו שום צורך אלא דלעבורי לחוד קא מיכוין, לא איצטריך קרא, דהא רשע הוא ואיקרי כאן נשיא בעמך בעושה מעשה עמך".

והרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות ממרים (פ"ו הי"ב) כתב: "מי שאמר לו אביו לעבור על דברי תורה, בין שאמר לו לעבור על מצות לא תעשה או לבטל מצות עשה, אפילו של דבריהם, הרי זה לא ישמע לו שנאמר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כולכם חייבין בכבודי".

ובהגהות מיימון שם (אות ה') כתוב: "בפרק קמא דיבמות ובפרק אלו מציאות יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר כו', מכאן למדנו שבדיבור אין נחשב רשע דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, שאם היה נחשב רשע בדיבור פשיטא שלא ישמע לו ולא היה צריך פסוק לזה, ולא מצינו עונש בדיבור אלא למסית בלבד, סמ"ג". ועיין שו"ת תורת חסד או"ח (ס"ס נ"ג) שכתב להסביר הדברים ע"ש.

ולכאורה הרב החזקוני ז"ל תנא ופליג, דאם היה סובר שבדיבור גרידא אינו נחשב רשע ועדיין נחשב עושה מעשה עמך, כך היה לו לתרץ שאלתו דלעיל, אלא שמע מינה שדעתו ז"ל שגם בדיבור מיקרי רשע ולא כהגהות מיימון בשם סמ"ג ודוק.

ובכר ראיתי לרבינו הרא"ש ז"ל בספר תשובותיו (כלל ט"ו סימן ה') שכתב: "ששאלת על האב שצוה לבנו שלא ידבר עם יהודי אחד, ולא ימחול לו מה שעשה, עד זמן קצוב, והבן חפץ להתפייס עמו, אלא שחושש לצואת אביו. דע שאסור לשנוא לשום יהודי אם לא שיראהו עובר עבירה. והאב שצוה לשנוא לו לאו כל כמיניה לצוותו לעבור על דברי תורה שנאמר אני ה' מוראי למעלה ממוראכם. ועוד, לא היה האב בזה הדבר עושה מעשה עמך, ואינו צריך לכבדו", והביא דבריו בקצרה בנו רבינו יעקב ז"ל בטור יו"ד (סימן ר"מ) עיין שם.

מילואים

בס"ד חידושים האמורים לעיל כתבתי לפני רבות בשנים, ומני אז מצאתי בספרים שדברו בענין ואכתוב בקיצור.

א. בגוף הענין אם העובר על דבר דרבנן נקרא שאינו עושה מעשה עמך - ראיתי בספר פרדס יוסף הנ"ל באות א' שציין לשו"ת משיב שלום (סימן י"ד). הנה עכשיו בא לידי הספר וראיתי שהאריך בזה אבל לא הזכיר כלל מכל מה שכתבתי בס"ד.

ב. מה שכתבתי באות ב' שנראה שאיסור מדרבנן בעלמא לחזור בו מדיבורו וכמו שכתב התוספת יום טוב - ראיתי לגאון המובהק מהרי"פ פרלא ז"ל בביאורו לספר המצוות דרס"ג (עשה כ"ב) שהאריך מאוד בזה והביא שאכן כן דעת הרמב"ם והרא"ש והרז"ה ורבינו יונה והר"י מקורביל והרע"ב, אלא שהביא גם ראשונים אחרים שחולקים וסוברים שאיסור זה מן התורה וביניהם מנה גם לנימוקי יוסף עיין שם נפלאות עוזו ותורתו זיע"א, ולפי זה יש לדחות הראיה שרציתי להביא מדברי הנימוקי יוסף ע"ש.

ג. מה שכתבתי באות ג' אם בדיבור מיקרי אינו עושה מעשה עמך - עכשיו שזכינו לאור ספר רמב"ם מהדורת פרנקל ראיתי שהאריכו בזה שם בספר המפתח הלכות גזילה ואבידה (פי"א הי"ט דף רנ"ט טור ב'), והלכות ממרים (פי"ו הי"ב דף תק"ו טור ב') עש"ב, ואני מוסיף על מה שציינו שם לעיין עוד בזה שו"ת הר צבי או"ח (סימן קכ"ד) ושם יו"ד (סימן קצ"ט), ושו"ת ישכיל עבדי ח"א (יו"ד סימן ו' סעיף י') ואכמ"ל.

ומפורש הן בדברי רבינו ירוחם ז"ל והן בדברי הרב המאירי ז"ל, שכל שאביו אומר לו אל תעשה מצוה פלונית להעבירו על המצוות - רשע הוא ולא מיקרי עושה מעשה עמך ולא ישמע לו הבן, וזה כסברת הרא"ש ז"ל בדביבור נעשה רשע ולא מיקרי עושה מעשה עמך ודוק.

ובתב הרמב"ם ז"ל בהלכות גזילה ואבידה (פי"א הי"ט): "ראה את האבידה ואמר לו אביו אל תחזירנה יחזיר ולא יקבל ממנו שאם קבל מאביו נמצא בעת שקיים מצות עשה של כבוד את אביך ביטל עשה של השב תשיבם ועבר על לא תוכל להתעלם".

ונאון עוזינו הרב משנה למלך שם כתב: "ראה את האבידה ואמר לו אביו אל תחזירנה וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל פירוש אלא עסוק בדבורי להביא לי גוזלות וכיוצא בזה יחזיר ואל יקבל ממנו. פירוש דאם אמר לו אל תחזירנה כדי לעבור על דברי תורה פשיטא דלא יקבל ממנו דקרינן כאן ונשיא בעמך בעושה מעשה עמך, וזה ברור".

וראיתי בספר שדי חמד (מערכת ו' כלל כ"ו אות ל"ב) שהביא דברי הגאון רבי דוד פארדו ז"ל בשו"ת מכתם לדוד יו"ד (סימן ל"ג) שחלק על המשנה למלך ז"ל הנ"ל, ודעתו שבדיבור לא מיקרי אינו עושה מעשה עמך, והשדי חמד האריך בדברי רבותינו בענין ע"ש. **ואני** הקטן יעקב עם שאיני כדאי כלל תמה על עצמי דרבותינו הגדולים המשנה למלך, ורבי דוד פארדו, והרב שדי חמד ז"ל, לא הזכירו כלל לא דברי רבינו הרא"ש המפורשים ולא דברי הגהות מיימון הנ"ל, וצ"ב.